

Ministarstvo
finansija

Adresa: Ul. Stanka Dragojevića br. 2
81000 Podgorica Crna Gora
www.mif.gov.me

Br: 05-02-322/26-2192/2

Podgorica, 05.02.2026. godine

Za: MINISTARSTVO EKOLOGIJE, ODRŽIVOG RAZVOJA I RAZVOJA SJEVERA, Eko-efikasna zgrada, Podgorica

gospodinu, Damjanu Čulafiću, ministru

Predmet: Mišljenje na Nacrt pravilnika o kriterijumima i načinu verifikovanja podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte, sadržaju i obrascu izvještaja o verifikaciji

Veza: Vaš akt br. 06-322/26-165/5 od 27.01.2026. godine

Poštovani gospodine Čulafiću,

Povodom *Nacrta pravilnika o kriterijumima i načinu verifikovanja podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte, sadržaju i obrascu izvještaja o verifikaciji*, Ministarstvo finansija daje sledeće:

MIŠLJENJE

Na tekst Nacrta pravilnika i pripremljeni Izvještaj o analizi uticaja propisa, sa aspekta implikacija na poslovni ambijent, nemamo primjedbi.

Cilj predloženog propisa je da obezbijedi tačnu, potpunu i pouzdanu verifikaciju podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte i povezanih izvještaja, kroz uvođenje jedinstvenih kriterijuma, standardizovanih procedura i jasnih obaveza za verifikatore i subjekte. Nadalje, u Izvještaju o sprovedenoj analizi procjene uticaja propisa navodi se da implementacija Nacrta pravilnika ne zahtijeva dodatno obezbjeđenje finansijskih sredstava iz budžeta Crne Gore.

Shodno navedenom, Ministarstvo finansija, sa aspekta budžeta, nema primjedbi na dostavljeni Nacrt pravilnika o kriterijumima i načinu verifikovanja podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte, sadržaju i obrascu izvještaja o verifikaciji.

S poštovanjem,

MINISTAR

mr Novica Vuković

PREDLOG

Na osnovu člana 33 stav 9 i člana 35 stav 14 Zakona o klimatskim promjenama ("Službeni list CG", broj 149/25), Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma donijelo je

PRAVILNIK O KRITERIJUMIMA I NAČINU VERIFIKOVANJA PODATAKA O EMISIJAMA GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE, SADRŽAJU I OBRASCU IZVJEŠTAJA O VERIFIKACIJI

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se kriterijumi i način verifikovanja podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte, sadržaj i obrazac izvještaja o verifikaciji, sadržaj interne verifikacione dokumentacije, način revizije postupka verifikacije, rokovi i način dostavljanja informacija i dokumentacije za postupanje po zahtjevu verifikatora.

Primjena

Član 2

Ovaj pravilnik primjenjuje se na podatke o emisijama gasova sa efektom staklene bašte koje verifikatoru dostavljaju operater stacionarnog postrojenja, regulisani subjekat i operator vazduhoplova, uključujući i podatke koje dostavlja operator vazduhoplova o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida.

Značenje izraza

Član 3

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeća značenja:

- 1) **analitički postupci** su postupci analize fluktuacije i trendova u pogledu podataka, uključujući analizu odnosa koji nisu u skladu sa drugim relevantnim informacijama ili koji odstupaju od predviđenih vrijednosti;
- 2) **godišnji izvještaj o nivou aktivnosti** je izvještaj koji se dostavlja nadležnom organu koji dodjeljuje besplatne emisione kredite sa izvještajem o verifikaciji;
- 3) **greška** je izostavljanje, pogrešno tumačenje ili greška u podacima navedena u izvještaju, ne uzimajući u obzir dopuštenu nesigurnost;
- 4) **inherentni rizik** je podložnost nekog parametra u godišnjem izvještaju o emisijama pogrešnim iskazima koji mogu biti materijalne greške, pojedinačno ili kada se saberu sa drugim pogrešnim iskazima, prije nego što se uzme u obzir efekat bilo kojih povezanih kontrolnih aktivnosti;
- 5) **interna verifikaciona dokumentacija** je sva interna dokumentacija koju je verifikator prikupio radi bilježenja svih dokumentovanih dokaza i obrazlaganja aktivnosti sprovedenih u okviru verifikacije izvještaja operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta;
- 6) **izvještaj o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida** je izvještaj koji se prilaže uz godišnji izvještaj o emisijama operatora vazduhoplova;
- 7) **izvještaj o klimatskoj neutralnosti** je izvještaj koji podnosi operater u skladu sa propisima kojima je regulisana dodjela besplatnih emisisionih kredita;
- 8) **izvještaj o podacima novog subjekta** je izvještaj koji dostavlja novi subjekat u skladu sa propisima kojima je regulisana dodjela besplatnih emisisionih kredita;

- 9) **izvještaj operatera postrojenja ili operatora vazduhoplova** je godišnji izvještaj o emisijama, izvještaj o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida, izvještaj o referentnim podacima koje dostavlja operater postrojenja u vezi sa dodjelom besplatnih emisisionih kredita, izvještaj o podacima novog subjekta, godišnji izvještaj o nivou aktivnosti ili izvještaj o klimatskoj neutralnosti;
- 10) **izvještaj regulisanog subjekta** je godišnji izvještaj o emisijama koji u skladu sa zakonom, verifikatoru dostavlja regulisani subjekat;
- 11) **izvještaj o referentnim podacima** je izvještaj koji podnosi operater u skladu sa propisima kojima je regulisana dodjela beplatnih emisisionih kredita;
- 12) **kompetencija** je sposobnost primjene znanja i vještina za obavljanje aktivnosti;
- 13) **kontrolne aktivnosti** su postupci ili mjere koje operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat primjenjuje kako bi ublažio inherentne rizike;
- 14) **kontrolno okruženje** je okruženje u kojem funkcioniše sistem unutrašnje kontrole i sveukupno djelovanje uprave operatera, operatora vazduhoplova radi obezbjeđenja informisanosti o sistemu unutrašnje kontrole;
- 15) **kontrolni rizik** je podložnost nekog parametra u godišnjem izvještaju o emisijama pogrešnim iskazima koji mogu biti materijalne greške, pojedinačno ili kada se saberu sa drugim pogrešnim iskazima, a koji kontrolni sistem nije spriječio ili detektovao i ispravio na vrijeme;
- 16) **lokacija** je:
- za verifikaciju izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama ili efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida mjesto na kojem se utvrđuje postupak praćenja i na kojem se njime upravlja, uključujući mjesta na kojima se kontrolišu i čuvaju relevantni podaci i informacije;
 - za verifikaciju izvještaja regulisanog subjekta: mjesto na kojem se utvrđuje postupak praćenja i na kojem se njime upravlja, uključujući mjesta na kojima se kontrolišu i čuvaju relevantni podaci i informacije o količinama goriva koje pušta u potrošnju za djelatnosti saobraćaja, zgradarstva i ostalih sektora;
- 17) **materijalna greška** je greška koja po mišljenju verifikatora, pojedinačno ili zajedno sa drugim greškama, prelazi nivo materijalnosti ili bi mogla da utiče na obradu izvještaja koju sprovodi nadležno tijelo;
- 18) **neusklađenost** je:
- u pogledu verifikacije izvještaja o emisijama operatera postrojenja ili regulisanog subjekta svako djelovanje ili nedjelovanje operatera ili regulisanog subjekta koje je u suprotnosti s dozvolom za emisije gasova sa efektom staklene bašte i zahtjevima iz odobrenog plana praćenja;
 - u pogledu verifikacije izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama ili o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida svako djelovanje ili nedjelovanje operatera ili regulisanog subjekta koje je u suprotnosti sa zahtjevima iz odobrenog plana praćenja;
 - u pogledu verifikacije izvještaja o referentnim podacima koje operater podnosi u vezi sa dodjelom besplatnih emisisionih kredita, izvještaja o podacima novog subjekta, ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti, svako djelovanje ili nedjelovanje operatora koje je u suprotnosti sa zahtjevima iz plana metodologije praćenja;

- u pogledu verifikacije izvještaja o klimatskoj neutralnosti svako djelovanje ili nedjelovanje operatera koje je u suprotnosti sa specifikacijama iz plana klimatske neutralnosti;
 - u pogledu akreditacije, svako djelovanje ili nedjelovanje verifikatora koje je u suprotnosti sa propisanim zahtjevima;
- 19) **nivo materijalnosti** je kvantitativni nivo ili granična vrijednost iznad koje verifikator grešku, pojedinačno ili zajedno sa drugim greškama, smatra materijalnom;
- 20) **nivo sigurnosti** je nivo garancije koji verifikator daje u verifikacionom izvještaju u skladu sa ciljem smanjivanja verifikacionog rizika prema okolnostima verifikacionog angažmana;
- 21) **period izvještavanja o klimatskoj neutralnosti** je period do 31. decembra 2030. i zatim svaki petogodišnji period koji se završava 31. decembra svake pete godine nakon toga;
- 22) **period izvještavanja o nivou aktivnosti** je primjenljivi period koji prethodi dostavljanju godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti u skladu sa propisima kojima je regulisana dodjela besplatnih emisijih kredita;
- 23) **razumna sigurnost** je visok ali ne i apsolutni nivo sigurnosti koje verifikator izražava u pozitivnom mišljenju da izvještaj operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta ne sadrži materijalne greške;
- 24) **rizik neotkrivanja** je rizik da verifikator neće otkriti materijalnu grešku;
- 25) **sistem kontrole** je procjena rizika operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta i ukupne kontrolne aktivnosti, uključujući stalno upravljanje tim aktivnostima, koje operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat uvodi, sprovodi, dokumentuje i održava u skladu sa posebnim propisom;
- 26) **verifikacioni rizik** je rizik da verifikator izrazi neprimjereno verifikaciono mišljenje ako izvještaj operatera ili operatora vazduhoplova sadrži materijalne greške, pri čemu taj rizik može biti funkcija inherentnog rizika, kontrolnog rizika i rizika neotkrivanja;

Način verifikovanja podataka

Član 4

Verifikator sprovodi verifikaciju u javnom interesu i djelujući nezavisno od operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta i organa uprave nadležnih za trgovinu emisijama.

Tokom postupka verifikacije verifikator ocjenjuje da li je izvještaj koji je predmet verifikacije potpun i usklađen sa zakonom i posebnim propisima, kao i da li je subjekat iz stava 1 ovog člana:

- djelovao u skladu sa specifikacijama iz plana klimatske neutralnosti u vezi s mjerama, ključnim etapama, ulaganjima i ciljevima, u pogledu verifikacije izvještaja o klimatskoj neutralnosti;
- operater postrojenja za spaljivanje komunalnog otpada postupao u skladu s planom praćenja ako od postrojenja nije zahtijevano da ima dozvolu za emisije gasova s efektom staklene bašte.

Da bi se uvrđilo da su podaci u izvještaju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta bez materijalnih grešaka, verifikatoru se dostavljaju jasni i objektivni dokazi za ukupne emisije, efekte vazduhoplovstva koji nijesu povezani s

emisijama ugljendioksida, podatke relevantne za dodjelu besplatnih emisijonih kredita ili podatke relevantne za izvještaje o klimatskoj neutralnosti, uzimajući u obzir sve ostale informacije navedene u izvještajima.

Ako verifikator utvrdi da plan praćenja, plan metodologije praćenja ili plan klimatske neutralnosti nije u skladu sa propisanim uslovima utvrđenim posebnim propisima, ta nepravilnost se navodi u izvještaju o verifikaciji čak iako je organ uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine (u daljem tekstu: organ uprave) odobrio taj plan praćenja, plan metodologije praćenja ili plan klimatske neutralnosti.

Ako plan metodologije praćenja podliježe odobrenju organa uprave prije dostavljanja izvještaja o referentnim podacima i ako on nije odobren ili je nepotpun, ili su u njemu napravljene značajne izmjene koje organ uprave nije odobrio, verifikator savjetuje operatoru da pribavi potrebno odobrenje organa uprave.

Predugovorne aktivnosti

Član 5

Prije prihvatanja obaveze sprovođenja postupka verifikacije, verifikator procjenjuje može li izvršiti verifikaciju sprovođenjem sljedećih radnji:

- procjenu verifikacionog rizika u skladu s odredbama ovog pravilnika;
- pregled informacija dostavljenih od operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta, kako bi utvrdio obim verifikacije;
- ocjenjuje jesu li obveze obuhvaćene obimom njegove akreditacije;
- ocjenjuje posjeduje li kompetencije, osoblje i resurse potrebne za odabir verifikacionog tima koji odgovara složenosti postrojenja, odnosno aktivnostima ili floti operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta i može li uspješno sprovesti postupak verifikacije u traženom vremenskom roku;
- ocjenjuje da li potencijalni tim za verifikaciju koji mu je na raspolaganju ima sve kompetencije i osoblje potrebno za obavljanje svih verifikacionih aktivnosti za određenog operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta;
- utvrđuje potrebno vrijeme za sprovođenje svakog traženog verifikacionog zadatka za pravilno sprovođenje verifikacije.

Operator, operator vazduhoplova i regulisani subjekat dostavlja verifikatoru sve relevantne informacije koje verifikatoru omogućavaju sprovođenje aktivnosti iz stava 1 ovog člana.

Vremenski raspored

Član 6

Prilikom utvrđivanja vremenskog rasporeda za vršenje verifikacije, uzima se u obzir:

- kompleksnost postrojenja, regulisanog subjekta ili aktivnosti i flota operatora vazduhoplova;
- nivo informacija i kompleksnost odobrenog plana praćenja, plana metodologije praćenja ili plana klimatske neutralnosti;
- zahtjevani nivo materijalnosti;
- kompleksnost i potpunost toka podataka o aktivnostima i sistemu kontrole operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta;
- kompleksnost i potpunost plana klimatske neutralnosti, ako je predmet verifikacije izvještaj o klimatskoj neutralnosti;
- lokacija informacija i podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte, efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida,

podataka relevantnih za dodjelu besplatnih emisijih kredita ili za izvještaje o klimatskoj neutralnosti;

Verifikator u ugovoru o verifikaciji utvrđuje mogućnost dodatnog vremena za stratešku analizu, analizu rizika ili druge verifikacione aktivnosti kada se tokom verifikacije utvrdi da su aktivnosti operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta vezane za tok podataka, kontrolne aktivnosti ili logistiku kompleksnije nego što se pretpostavljalo ili kada se tokom verifikacije utvrde netačni podaci, neusklađenost, nedostatak podataka ili greške.

Vremenski raspored vršenja verifikacije dokumentuje se u internoj verifikacionoj dokumentaciji.

Podaci koji se dostavljaju verifikatoru

Član 7

Prije analize i tokom verifikacije, operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat dostavlja verifikatoru:

- dozvolu za emitovanje gasova sa efektom staklene bašte kada se verifikacija odnosi na izvještaj operatera o emisijama;
- posljednju verziju plana praćenja ili plana metodologije praćenja kao i relevantne verzije tih dokumenata koje je odobrio nadležni organ, uključujući i dokaz o odobrenju;
- posljednju verziju plana klimatske neutralnosti, kao i relevantne verzije tog plana;
- opis aktivnosti vezanih za protok podataka;
- ocjenu rizika i prikaz ukupnog sistema kontrole kvaliteta podataka;
- gdje je primjenljivo, pojednostavljenu ocjenu nesigurnosti;
- postupke navedene u odobrenom planu metodologije praćenja i plana praćenja uključujući i postupke vezane za tok podataka i kontrolne aktivnosti;
- godišnji izvještaj operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta o emisijama, efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida, referentnim podacima, podacima novog subjekta, godišnji izvještaj o nivou aktivnosti ili izvještaj o klimatskoj neutralnosti, kako je odgovarajuće;
- izvještaje o referentnim podacima za sve prethodne periode dodjele besplatnih emisijih kredita i godišnje izvještaje o nivou aktivnosti za prethodne godine koji su dostavljeni nadležnom organu, ako je primjenljivo;
- odobreni plan uzorkovanja, ako je primjenljivo;
- ako je plan praćenja izmjenjen tokom izvještajnog perioda, evidenciju o svim promjenama;
- ako je metodologija praćenja izmjenjena tokom izvještajnog perioda, evidenciju o svim promjenama;
- ako je plan klimatske neutralnosti ažuriran tokom izvještajnog perioda, evidenciju o svim dopunama;
- izvještaj o poboljšanju metodologije praćenja i ako je primjenljivo, izvještaj o mjerama za poboljšanje metodologije koje su preduzete ili planirane kao odgovor na prethodni izvještaj o verifikaciji u kojem su date preporuke za poboljšanje metodologije praćenja;
- kada je primjenljivo:
 - o informacije o korekcijama neusklađenosti ili odgovoru na preporuke o poboljšanjima navedenim u izvještaju o verifikaciji godišnjeg izvještaja o nivou

aktivnosti za prethodnu godinu ili relevantnog izvještaja o referentnim podacima;

- izvještaje o energetsom pregledu ili sertifikovanom upravljanju energetskim sistemima, sa preporukama iz tih pregleda ili povezanim sa tim sistemima;
- relevantne dokaze o sprovođenju preporuka iz energetskih pregleda ili sertifikovanom upravljanju energetskim sistemima, uključujući postupke za sprovođenje tih preporuka u skladu sa posebnim propisom ili dokaze o ispunjavanju propisanih uslova ukoliko preporuke nijesu sprovedene;
- izvještaj o verifikaciji za prethodnu godinu, prethodni referentni period ili prethodni period izvještavanja o klimatskoj neutralnosti, kako je odgovarajuće, ukoliko verifikator nije vršio prethodnu verifikaciju za tog operatera, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat;
- svu relevantnu prepisku sa nadležnim organom uprave, a posebno prepisku vezanu za obavještenja o izmjenama plana praćenja, plana metodologije praćenja, plana klimatske neutralnosti ili etapa i ciljeva, kao i korekcijama podataka;
- informacije o bazama podataka i izvorima podataka korišćenim za potrebe praćenja i izvještavanja, uključujući i one iz Eurokontrol-a i drugih relevantnih organizacija, sistema za praćenje efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida (NEATS), ili informatičkih alata trećih strana;
- informacije koje je operator vazduhoplova koristio za podatke o letovima, informacije o karakteristikama vazduhoplova i drugim parametrima koji se prate da bi se izračunali efekti vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida po letu, uključujući i korišćenje NEATS sistema;
- kada se verifikacija odnosi na izvještaj o emisijama postrojenja koje vrši geološko skladištenje ugljendioksida u geoprostoru u skladu sa izdatom dozvolom, plan praćenja koji obuhvata bar period izvještavanja za koji se vrši verifikacija;
- kada je primjenljivo, odobrenje organa uprave da nije potrebno sprovesti obilasku lokacije;
- dokaze usklađenosti sa pragovima nesigurnosti za nivoe procjene propisane planom praćenja;
- sve ostale relevantne informacije za planiranje i sprovođenje verifikacije.

Prije izdavanja izvještaja o verifikaciji, operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat dostavlja verifikatoru finalni, odobreni i interno potvrđeni izvještaj koji je predmet verifikacije.

Strateška analiza

Član 8

Na početku verifikacije verifikator vrši preliminarnu procjenu vrste, obima i složenosti verifikacionih zadataka na osnovu strateške analize svih aktivnosti relevantnih za postrojenje, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat.

Da bi procijenio da li je verifikacioni tim dovoljno kompetentan za sprovođenje verifikacije, da li je vremenski raspored naveden u ugovoru pravilno određen, kao i da može da izvrši potrebnu analizu rizika, verifikator prikuplja i analizira najmanje sljedeće podatke:

- podatke iz člana 7 stav 1 ovog pravilnika;
- zahtijevani nivo materijalnosti;

- podatke dobijene tokom verifikacije prethodnih godina, ako verifikator sprovodi verifikaciju za istog operatera, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat;

Prilikom analize podataka iz stava 2 ovog člana verifikator utvrđuje sljedeće:

- za verifikaciju izvještaja operatera o emisijama — kategoriju postrojenja i aktivnosti koje se obavljaju u tom postrojenju;
- za verifikaciju izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama ili o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida - veličinu i vrstu operatora vazduhoplova, raspodjelu informacija na različitim lokacijama, kao i broj i vrstu letova;
- odobreni plan praćenja ili plan metodologije praćenja i, po potrebi, pojedinosti metodologije praćenja utvrđene u tom planu i faktor opsega za regulisani subjekat;
- za verifikaciju izvještaja o klimatskoj neutralnosti — plan klimatske neutralnosti, ključne etape i ciljeve utvrđene tim planom, kao i sva ažuriranja plana klimatske neutralnosti tokom perioda izvještavanja;
- vrstu, obim i složenost izvora emisija i tokova izvora, kao i opremu i postupke za generisanje podataka o emisijama i efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida ili podataka relevantnih za besplatnu dodjelu, uključujući mjernu opremu opisanu u planu praćenja ili planu metodologije praćenja, kao i porijeklo i primjenu faktora proračuna i druge primarne izvore podataka;
- vrstu, opseg i složenost tokova goriva, kao i opremu, izvore podataka i postupke za utvrđivanje količina puštenog goriva, porijeklo i primjenu faktora proračuna i ostale primarne izvore podataka za regulisani subjekat;
- aktivnosti protoka podataka, kontrolni sistem i kontrolno okruženje;
- za verifikaciju izvještaja o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida - u kojoj mjeri je operator vazduhoplova dostavio podatke preko NEATS-a ili informatičkih alata trećih strana;

Prilikom sprovođenja strateške analize, verifikator provjerava sljedeće:

- da li je verzija plana praćenja ili plana metodologije praćenja, dostavljena verifikatoru najnovija verzija i da li je odobrena;
- da li je verzija plana klimatske neutralnosti dostavljena verifikatoru najnovija verzija i da li je nadležni organ utvrdio usklađenost sa posebnim propisom;
- da li je bilo izmjena plana praćenja tokom perioda izvještavanja i ako je relevantno, da li su te izmjene odobrene kao značajne ili privremene;
- da li je bilo izmjena plana metodologije praćenja tokom referentnog perioda ili perioda izvještavanja za nivo aktivnosti i ako je relevantno, da li su te izmjene odobrene kao značajne;
- da li je bilo izmjena plana klimatske neutralnosti tokom perioda izvještavanja o klimatskoj neutralnosti i da li je nadležni organ obaviješten o tim izmjenama.

Analiza rizika

Član 9

Analiza rizika neophodna za planiranje i sprovođenje efikasne verifikacije obuhvata:

- inherentne rizike;
- kontrolne aktivnosti;

- kontrolne rizike povezane sa efikasnošću kontrolnih aktivnosti, ako su sprovedene.

Prilikom analize iz stava 1 verifikator uzima u obzir najmanje sljedeće:

- nalaze strateške analize iz člana 8 ovog pravilnika;
- podatke dostavljene u skladu sa članom 8 ovog pravilnika i podatke dobijene tokom verifikacije prethodnih godina, ako verifikator sprovodi verifikaciju za istog operatera, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat;
- nivo materijalnosti.

Ako verifikator utvrdi da operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat u svojoj procjeni rizika nije naveo relevantne inherentne rizike i kontrolne rizike, verifikator ih o tome obavještava.

Na osnovu informacija dobijenih tokom verifikacije, verifikator prema potrebi revidira analizu rizika i mijenja ili ponavlja verifikacione aktivnosti.

Plan verifikacije

Član 10

U skladu sa dobijenim podacima i rizicima utvrđenim tokom strateške analize i analize rizika, verifikator izrađuje plan verifikacije, koji sadrži najmanje:

- program verifikacije u kojem su opisani vrsta i obim verifikacionih aktivnosti, kao i vremenski rokovi i način njihovog sprovođenja;
- plan ispitivanja u kojem su navedeni obim i metode ispitivanja kontrolnih aktivnosti, kao i postupci za kontrolne aktivnosti;
- plan uzorkovanja podataka u kojem su navedeni obim i metode uzorkovanja podataka koji se odnose na tačke podataka na kojima se zasnivaju agregirani podaci o emisijama u izvještaju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta o emisijama, agregirani podaci o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida, agregirani podaci relevantni za dodjelu besplatnih emisijama kredita u izvještaju operatora o referentnim podacima, izvještaju o podacima novog subjekta ili godišnjem izvještaju o nivou aktivnosti, odnosno agregirani podaci relevantni za dokazivanje ostvarenja ključnih etapa i ciljeva utvrđenih u planu klimatske neutralnosti.

Verifikator utvrđuje plan ispitivanja iz stava 1 alineja 2 ovog člana tako da može odrediti u kojoj se mjeri može osloniti na relevantne kontrolne aktivnosti pri ocjenjivanju usklađenosti sa uslovima propisanim Zakonom.

Pri određivanju veličine uzorka i aktivnosti uzorkovanja za ispitivanje kontrolnih aktivnosti, verifikator uzima u obzir sljedeće elemente:

- inherentne rizike;
- kontrolno okruženje;
- relevantne kontrolne aktivnosti;
- zahtjev za davanje verifikacionog mišljenja uz razumnu sigurnost.

Pri određivanju veličine uzorka i aktivnosti uzorkovanja za uzorkovanje podataka iz stava 1 alineja 3 ovog člana, verifikator uzima u obzir sljedeće elemente:

- inherentne i kontrolne rizike;
- rezultate analitičkih postupaka;
- zahtjev za davanje verifikacionog mišljenja uz razumnu sigurnost;
- nivo materijalnosti;
- materijalnost doprinosa pojedinačnih elemenata za ukupan set podataka.

Verifikator utvrđuje i sprovodi plan verifikacije koji obezbjeđuje smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo kako bi mogao dati mišljenje sa razumnom sigurnošću da u izvještaju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta nema materijalnih grešaka.

Verifikator tokom verifikacije ažurira analizu rizika i plan verifikacije i prilagođava verifikacione aktivnosti ako otkrije dodatne rizike koje treba smanjiti ili ako se utvrdi da su stvarni rizici manji nego što se očekivalo.

Verifikacione aktivnosti

Član 11

Verifikator sprovodi plan verifikacije i, na osnovu analize rizika, provjerava sprovođenje plana praćenja ili plana metodologije praćenja koji je odobrilo nadležno tijelo, odnosno plana klimatske neutralnosti, prema potrebi, sprovodeći dokazne testove koji obuhvataju analitičke postupke, verifikaciju podataka i provjeru metodologije praćenja, provjeravajući sljedeće:

- aktivnosti protoka podataka i sisteme koji se koriste za protok podataka, uključujući sisteme informacione tehnologije;
- da li su kontrolne aktivnosti operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta pravilno dokumentovane, sprovedene i održavane i da li su efikasne u smanjenju inherentnih rizika;
- da li su postupci navedeni u planu praćenja ili planu metodologije praćenja, efikasni za smanjenje inherentnih i kontrolnih rizika, kao i da li su ti postupci sprovedeni, dovoljno dokumentovani i adekvatno održavani.

Prilikom provjere protoka podataka verifikator prati redosljed i međusobnu interakciju aktivnosti protoka podataka, od podataka iz primarnog izvora do kompilacije izvještaja koji je predmet verifikacije.

Analitički postupci

Član 12

Verifikator koristi analitičke postupke za ocjenjivanje vjerodostojnosti i potpunosti podataka ako inherentni rizik, kontrolni rizik i adekvatnost kontrolnih aktivnosti operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta ukazuju na potrebu primjene takvih analitičkih postupaka.

U okviru analitičkih postupaka iz stava 1 ovog člana, verifikator ocjenjuje podatke iz izvještaja kako bi utvrdio moguća područja rizika, a zatim potvrdio i prilagodio planirane verifikacione aktivnosti, pri čemu naročito:

- ocjenjuje vjerovatnoću fluktuacija i trendova tokom vremena ili između uporedivih stavki;
- utvrđuje neposredne netipične (ekstremne) vrijednosti, neočekivane podatke i nedostatke u podacima.

Primjena analitičkih postupaka obuhvata:

- 1) preliminarne analitičke postupke za agregirane podatke prije verifikacije podataka kako bi se utvrdila vrsta, složenost i relevantnost podataka u izvještaju;
- 2) dokazne analitičke postupke za agregirane podatke i tačke podataka na kojima se ti podaci zasnivaju, radi utvrđivanja mogućih strukturalnih grešaka i neposrednih ekstremnih vrijednosti;
- 3) konačne analitičke postupke za agregirane podatke čime se obezbjeđuje da su sve greške utvrđene tokom postupka verifikacije pravilno otklonjene.

Ako verifikator utvrdi ekstremne vrijednosti, fluktuacije, trendove, nedostatke podataka ili podatke koji nijesu u skladu sa drugim relevantnim informacijama ili se značajno razlikuju od očekivanih iznosa ili udjela, operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat dostavlja dodatna objašnjenja i relevantne dokaze, na osnovu kojih verifikator ocjenjuje uticaj na plan verifikacije i verifikacione aktivnosti koje treba sprovesti.

Verifikacija podataka

Član 13

Verifikator verifikuje podatke navedene u izvještaju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta na osnovu detaljne analize, koja obuhvata praćenje podataka do primarnog izvora, unakrsnu provjeru podataka sa spoljnim izvorima, usklađivanje, provjeru graničnih vrijednosti u odnosu na relevantne podatke i ponavljanje proračuna.

U okviru verifikacije podataka iz stava 1 ovog člana, uzimajući u obzir, prema potrebi, odobreni plan praćenja, plan metodologije praćenja ili plan klimatske neutralnosti, uključujući postupke opisane u tim planovima, verifikator provjerava:

- granice postrojenja, za verifikaciju izvještaja operatera o emisijama;
- granice postrojenja i njegovih potpostrojenja, za verifikaciju izvještaja operatora o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog subjekta ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti;
- potpunost tokova izvora i izvora emisija opisanih u odobrenom planu praćenja ili u planu metodologije praćenja, za verifikaciju izvještaja operatora o emisijama, izvještaja o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog učesnika ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti;
- usklađenost sa granicama postrojenja i njegovih potpostrojenja za verifikaciju izvještaja o klimatskoj neutralnosti;
- potpunost letova koji potpadaju pod vazduhoplovne djelatnosti utvrđene zakonom, za koje je odgovoran operator vazduhoplova, kao i potpunost podataka o emisijama ili podataka o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida;
- usklađenost navedenih podataka i dokumentacije o masi i ravnoteži, za verifikaciju izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama;
- usklađenost agregiranih podataka o potrošnji goriva i podataka o kupljenom ili na drugi način nabavljenom gorivu za vazduhoplov koji se koristi za vazduhoplovnu djelatnost, za verifikaciju izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama;
- tačnost parametara i podataka koje treba dostaviti za verifikaciju godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti;
- usklađenost istorijskih emisija, nivoa emisija i nivoa aktivnosti sa podacima iz izvještaja o referentnim podacima i izvještaja o nivou aktivnosti, za verifikaciju izvještaja o klimatskoj neutralnosti;
- usklađenost agregiranih podataka navedenih u izvještaju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta sa podacima iz primarnih izvora;
- izmjerene vrijednosti ako operator primjenjuje metodologiju zasnovanu na mjerenju, sa rezultatima proračunanim nakon sprovedenih korekcija i korektivnih mjera;

- usklađenost informacija iz izvještaja operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta sa dokazima, uključujući račune za gorivo, dostavnice i ugovore sa snabdjevačem goriva;
- granice praćenja regulisanog subjekta, uključujući lokacije s kojih se gorivo pušta potrošaču;
- potpunost tokova puštenog goriva kako je opisano u odobrenom planu praćenja i povezane količine goriva i podatke o emisijama;
- usklađenost između ukupnih količina puštenog goriva i podataka o gorivu koje je regulisani subjekat kupio ili na drugi način nabavio;
- usklađenost zbirnih podataka navedenih u izvještaju regulisanog subjekta s podacima iz primarnih izvora;
- pouzdanost i točnost podataka.

Ako operator vazduhoplova u izvještaju o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida navede podatke o putanjama letova, verifikator provjerava potpunost podataka o putanjama, uzimajući u obzir odobreni plan praćenja.

Ako operator vazduhoplova navede podatke o svojstvima vazduhoplova, verifikator provjerava najmanje:

- usklađenost tipova vazduhoplova iz odobrenog plana praćenja sa tipovima navedenim u izvještaju i internim evidencijama;
- usklađenost izvora podataka i postupaka operatora u vezi sa motorima vazduhoplova sa jedinstvenim identifikacionim brojem motora navedenim u ICAO bazi podataka ili drugom ekvivalentnom izvoru;
- usklađenost podataka o masi vazduhoplova, masi pri polijetanju ili faktorima opterećenja iz internih evidencija i dokumentacije o masi i ravnoteži sa podacima navedenim u izvještaju.

Verifikator koristi i bazu podataka o vazduhoplovima za simulaciju performansi kako bi procijenio masu, masu pri polijetanju ili faktore opterećenja i uporedio ih sa prijavljenim podacima.

Ako operator vazduhoplova navede podatke o performansama vazduhoplova, verifikator provjerava:

- usklađenost podataka o putanji leta sa podacima o performansama duž te putanje, uključujući unakrsnu provjeru vremenskih žigova;
- usklađenost podataka o ukupnoj potrošnji goriva, podataka o kupljenom ili nabavljenom gorivu i mjerenja rezervoara;
- usklađenost podataka iz izvještaja sa specifikacijama proizvođača, internim evidencijama i postupcima koji se odnose na isporučeno gorivo, protok goriva, potisak i efikasnost motora;
- sve informacije koje verifikator smatra potrebnim da bi se verifikacioni rizik sveo na prihvatljiv nivo i obezbijedila razumna sigurnost da nema materijalnih grešaka.

Ako operator vazduhoplova koristi sopstvenu metodu za utvrđivanje svojstava goriva ili meteoroloških podataka, sopstveni modul za sagorijevanje goriva ili modul za procjenu emisija, verifikator provjerava valjanost ulaznih informacija korišćenih za te podatke i primjenjuje metode iz odobrenog plana praćenja.

Za potrebe provjere potpunosti letova verifikator koristi podatke operatora vazduhoplova o vazdušnom saobraćaju, uključujući podatke prikupljene od Eurocontrola ili drugih relevantnih organizacija.

Za potrebe provjere potpunosti putanja letova verifikator koristi Eurokontrolov tekući taktički model leta, regulisani taktički model, taktički model M1 ili ekvivalent, kao i podatke iz ADS-B tehnologije.

Verifikacija ispravne primjene metodologije praćenja

Član 14

Verifikator provjerava pravilnu primjenu i sprovođenje metodologije praćenja odobrene u planu praćenja, uključujući i posebne detalje te metodologije.

Za verifikaciju izvještaja operatera i regulisanog subjekta o emisijama, verifikator provjerava pravilnu primjenu i sprovođenje odobrenog plana uzorkovanja.

Za verifikaciju izvještaja operatera o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog subjekta ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti, verifikator provjerava da li se metodologija za prikupljanje i praćenje podataka definisana u planu metodologije praćenja primjenjuje na pravilan način, i provjerava:

- da li su svi podaci o emisijama, ulaznim vrijednostima, izlaznim vrijednostima i energetske tokovima pravilno dodijeljeni potpostrojenjima u skladu sa granicama sistema;
- da li su podaci potpuni i da li je došlo do nedostatka podataka ili dvostrukog uračunavanja;
- da li se nivoi aktivnosti za referentne vrijednosti proizvoda zasnivaju na pravilnoj primjeni definicija proizvoda u skladu sa posebnim propisom;
- da li su nivoi aktivnosti potpostrojenja sa referentnom vrijednošću toplote, potpostrojenja sa referentnom vrijednošću za daljinsko grijanje, potpostrojenja sa referentnom vrijednošću goriva i potpostrojenja sa procesnim emisijama pravilno dodijeljeni u skladu sa proizvedenim proizvodima i posebnim propisima;
- da li je potrošnja energije ispravno pripisana svakom potpostrojenju, ako je primjenljivo;
- da li su vrijednosti mjerljive i nemjerljive toplotne energije i električne energije utvrđene u skladu sa posebnim propisima;
- za verifikaciju godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti i izvještaja o podacima novog subjekta - datum početka redovnog rada;
- za verifikaciju godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti, da li su parametri za referentne podatke pravilno praćeni i uključeni u izvještaje u skladu sa planom metodologije praćenja.

Ako se preneseni ugljendioksid odbija od ukupnih emisija, i preneseni ugljendioksid mjere i postrojenje iz kojeg se prenosi i postrojenje koje ga prima, odnosno infrastruktura za transport ugljendioksida, verifikator provjerava da li se razlike u izmjerenim vrijednostima u oba postrojenja ili infrastrukturi mogu objasniti kao nesigurnost mjernih sistema i da li je u izvještajima o emisijama oba postrojenja ili infrastrukture navedena tačna aritmetička sredina izmjerenih vrijednosti.

Ako se razlike u izmjerenim vrijednostima ne mogu objasniti nesigurnošću mjernih sistema, verifikator provjerava da li su izvršena prilagođavanja radi usklađivanja razlika, da li su ta prilagođavanja bila konzervativna i da li ih je odobrio organ uprave.

Ako je ugljendioksid u tranzitu naveden u izvještaju, verifikator provjerava da li je ugljendioksid u tranzitu prenesen u drugo postrojenje ili infrastrukturu za transport ugljendioksida najkasnije do 31. januara naredne godine.

Ako se preneseni azot-suboksid ne računa kao emisija i preneseni azot-suboksid mjere i postrojenje iz kojeg se prenosi i postrojenje koje ga prima, verifikator provjerava da li se razlike u izmjerenim vrijednostima u oba postrojenja mogu objasniti kao nesigurnost mjernih sistema i da li je u izvještajima o emisijama oba postrojenja navedena tačna aritmetička sredina izmjerenih vrijednosti.

Ako se razlike ne mogu objasniti nesigurnošću mjernih sistema, verifikator provjerava da li su izvršene konzervativna prilagođavanja radi usklađivanja izmjerenih vrijednosti i da li ih je odobrio organ uprave.

Ako preneseni ugljendioksid potiče iz materijala ili goriva koji sadrže ugljenik sa nultom stopom, verifikator provjerava sljedeće:

- da li preneseni ugljendioksid potiče iz materijala ili goriva koji sadrže ugljenik sa nultom stopom;
- da li je postrojenje iz kojeg se ugljendioksid prenosi ili infrastruktura za transport ugljendioksida odbila preneseni ugljendioksid tačno i proporcionalno udjelu ugljenika koji ne potiče iz ugljenika sa nultom stopom;
- da li je operator postrojenja ili infrastrukture za transport ugljendioksida pratio emisije nastale curenjem, fugitivne emisije ili ispuštene emisije, ako su takve emisije nastale;
- sve informacije koje verifikator smatra potrebnim za smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo, kako bi sa razumnom sigurnošću mogao garantovati da u izvještaju o emisijama nema materijalnih grešaka.

Ako je ugljendioksid trajno hemijski vezan u proizvodu, verifikator provjerava sljedeće:

- da li je proizvod na listi proizvoda u kojima ugljenik može biti trajno vezan;
- da li je operator tačno odbio ugljendioksid koji potiče iz ugljenika bez nulte stope, a koji je trajno hemijski vezan;
- količinu ugljendioksida koja je trajno hemijski vezana u proizvodu;
- ako ugljendioksid potiče iz materijala ili goriva koja sadrže udio ugljenika sa nultom stopom:
 - o da li ugljendioksid potiče iz tih materijala ili goriva;
 - o da li je operator ugljendioksid koji je trajno hemijski vezan odbio tačno i proporcionalno udjelu ugljenika koji ne potiče iz ugljenika sa nultom stopom;
- sve informacije koje verifikator smatra potrebnim za smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo, kako bi sa razumnom sigurnošću mogao garantovati da u izvještaju o emisijama nema materijalnih grešaka.

Za verifikaciju izvještaja operatera o emisijama, verifikator provjerava i sljedeće:

- dokaze operatera o usklađenosti goriva iz biomase sa nultom stopom sa kriterijumima održivosti i uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- dokaze operatera o usklađenosti obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranih fosilnih goriva sa nultom stopom sa kriterijumima uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- dokaze operatera o usklađenosti sintetičkih niskokarbonskih goriva sa nultom stopom sa pragom smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte i da li je sadržaj ugljenika u tim gorivima bio predmet prethodnog predavanja emisijom kredita.

Ako je operator utvrdio udio biomase i identičan udio biomase sa nultom stopom u biogasu koristeći evidenciju o kupovini, verifikator provjerava sljedeće:

- da li drugi subjekat tvrdi da koristi kupljenu količinu biogasa;
- da li su operater i proizvođač tog udjela biomase priključeni na istu mrežu;
- sve informacije koje verifikator smatra potrebnim za smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo, kako bi sa razumnom sigurnošću mogao garantovati da u izvještaju o emisijama nema materijalnih grešaka.

Ako je udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranog fosilnog goriva i identičan udio tih goriva sa nultom stopom utvrđen u prirodnom gasu, verifikator provjerava sljedeće:

- da li drugi subjekat tvrdi da koristi kupljenu količinu obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranih fosilnih goriva;
- da li su operator i proizvođač tih goriva priključeni na istu mrežu;
- sve informacije koje verifikator smatra potrebnim za smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo kako bi sa razumnom sigurnošću mogao garantovati da u izvještaju o emisijama nema materijalnih grešaka.

Za verifikaciju izvještaja regulisanog subjekta o emisijama, verifikator provjerava pravilnu primjenu odobrene metodologije praćenja i sprovođenje plana uzorkovanja kao i sljedeće:

- Ako je propisano da je regulisani subjekt dužan da dokaže usklađenost podataka o aktivnostima i faktora proračuna sa pragovima nesigurnosti, verifikator potvrđuje valjanost informacija na osnovu kojih su izračunati nivoi nesigurnosti utvrđeni u odobrenom planu praćenja.
- pravilnu primjenu i sprovođenje metode za određivanje faktora opsega ako je utvrđeno u odobrenom planu praćenja;
- dokaze regulisanog subjekta da je gorivo pušteno u potrošnju u sektorima zgradarstva, saobraćaja i ostalim sektorima;
- dokaze regulisanog subjekta o usklađenosti goriva iz biomase sa nultom stopom sa kriterijumima održivosti i uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- dokaze regulisanog subjekta o usklađenosti obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranih fosilnih goriva sa nultom stopom sa kriterijumima uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- dokaze regulisanog subjekta o o usklađenosti sintetičkih niskokarbonskih goriva sa nultom stopom sa pragom smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte i da li je sadržaj ugljenika u tim gorivima bio predmet prethodnog predavanja emisijama kredita.

Kako bi ocijenio da li su goriva puštena u potrošnju u sektorima zgradarstva, saobraćaja i ostalim sektorima upotrijebljena u istoj izvještajnoj godini i mogu li se izuzeti iz ukupnih emisija, verifikator provjerava usklađenost informacija koje je primio iz izvještaja operatera, operatora vazduhoplova ili brodarskog društva sa informacijama iz izvještaja regulisanog subjekta.

Ako se alternativno gorivo za vazduhoplove ili prihvatljivo gorivo za vazduhoplove isporučuje vazduhoplovu u šaržama koje se mogu fizički identifikovati i fizički pripisati prijavljenom letu, verifikator provjerava da li je količina alternativnog ili prihvatljivog goriva tačno pripisana letu koji slijedi odmah nakon točenja goriva.

Ako se obavlja više uzastopnih letova bez točenja goriva između tih letova, verifikator provjerava da li je količina alternativnog ili prihvatljivog goriva pripisana

tim letovima proporcionalno emisijama iz tih letova izračunatim primjenom preliminarnog emisijonog faktora.

Ako se alternativno gorivo ne može fizički pripisati određenom letu na određenom aerodromu, verifikator provjerava da li je alternativno gorivo pripisano letovima za koje se moraju predati emisijoni krediti proporcionalno emisijama iz tih odlaznih letova s tog aerodroma izračunatim primjenom preliminarnog emisijonog faktora.

Ako se prihvatljivo vazduhoplovno gorivo ne može fizički pripisati određenom letu na određenom aerodromu, verifikator provjerava da li je prihvatljivo gorivo pripisano letovima za koje se moraju predati emisijoni krediti, proporcionalno emisijama iz tih letova izračunatim primjenom preliminarnog emisijonog faktora.

U pogledu upotrebe alternativnih i prihvatljivih goriva koje se ne može fizički pripisati određenom letu verifikator provjerava da li je alternativno ili prihvatljivo vazduhoplovno gorivo isporučeno u sistem snabdijevanja odlaznog aerodroma tokom perioda izvještavanja ili tri mjeseca prije početka, odnosno tri mjeseca nakon završetka tog perioda, kako je utvrđeno odobrenim planom praćenja.

U skladu sa st. 16 do 19 ovog člana, verifikator provjerava:

- da li je alternativno ili prihvatljivo gorivo tačno pripisano parovima aerodroma u izvještaju operatora vazduhoplova o emisijama;
- da li ukupna navedena količina alternativnog goriva premašuje ukupnu količinu goriva koju je operator vazduhoplova naveo u izvještaju za letove za koje se moraju predati emisijoni krediti, a čija je polazna tačka aerodrom na kojem se isporučuje alternativno gorivo;
- da li ukupna količina prihvatljivog avio-goriva premašuje ukupnu količinu goriva koju je operator vazduhoplova naveo u izvještaju za letove za koje se moraju predati emisijoni krediti, a čija je polazna tačka aerodrom na kojem se isporučuje prihvatljivo gorivo;
- da li ukupna količina alternativnog goriva za letove za koje se moraju predati emisijoni krediti premašuje ukupnu količinu kupljenog alternativnog avio-goriva umanjenu za ukupnu količinu alternativnog goriva prodatog trećim stranama;
- da li ukupna količina prihvatljivog goriva za letove za koje se moraju predati emisijoni krediti premašuje ukupnu količinu kupljenog prihvatljivog avio-goriva umanjenu za ukupnu količinu prihvatljivog avio-goriva prodatog trećim stranama;
- da li udio alternativnog ili prihvatljivog goriva i fosilnog goriva pripisan letovima i agregiran po paru aerodroma premašuje najveće ograničenje miješanja za to gorivo, kako je sertifikovano prema međunarodno priznatom standardu;
- da li ukupni udio sa nultom stopom u alternativnom gorivu premašuje količinu alternativnog goriva za koju je dostavljen jedan od sljedećih dokaza:
- ako se udio sa nultom stopom odnosi na udio biomase u mješavini alternativnog goriva - dokaz o ispunjenju kriterijuma održivosti i uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- ako se udio sa nultom stopom odnosi na udio obnovljivih goriva nebiološkog porijekla ili recikliranih fosilnih goriva - dokaz o ispunjenju kriterijuma uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- ako se udio sa nultom stopom odnosi na udio sintetičkih niskokarbonskih goriva - dokaz o usklađenosti sa pragom smanjenja emisija gasova sa

- efektom staklene bašte i dokaz da je sadržaj ugljenika u sintetičkom niskokarbonskom gorivu bio predmet prethodne predaje emisijih kredita;
- da li su iste količine alternativnog ili prihvatljivog goriva već uzete u obzir i navedene kao korišćene u nekom ranijem izvještaju ili u drugom sistemu određivanja cijene ugljenika, ili da li neki drugi operator vazduhoplova tvrdi da je koristio isto gorivo.

Za ocjenjivanje informacija iz izvještaja operatera ili operatora vazduhoplova, verifikator ocjenjuje i potvrđuje:

- ako se goriva ne koriste u istoj izvještajnoj godini, da je u odobrenom planu praćenja pravilno primijenjena metodologija raspodjele količina goriva među snabdjevačima;
- da količine goriva od određenog snabdjevača koje koristi operator ili operator vazduhoplova ne premašuju količine nabavljene od tog snabdjevača, uzimajući u obzir zalihe izračunate u skladu sa metodologijom iz odobrenog plana praćenja.

Provjera preporuka za energetska efikasnost

Član 15

Verifikator provjerava sprovođenje preporuka iz energetskih pregleda ili sertifikovanih sistema upravljanja energijom i potvrđuje da je sprovođenje tih preporuka završeno, na osnovu provjere sljedećeg:

- da li je postupak za sprovođenje preporuka sproveden, dovoljno dokumentovan i adekvatno održavan;
- da li je operator preduzeo konkretne mjere za sprovođenje preporuka;
- da li postoje dokazi o završetku sprovođenja i da li su preporuke označene kao završene u pisanom postupku iz alineje 1 ovog stava.

Ako sprovođenje preporuka iz stava 1 ovog člana nije završeno, verifikator ocjenjuje dokaze operatora i provjerava:

- da li su preporuke o energetskoj efikasnosti date u prve četiri godine referentnog perioda;
- da li bi preporuke dovele do uštede energije unutar granica sistema industrijskog procesa koji se obavlja u postrojenju;
- da li je propisani period povrata duži od tri godine;
- da li su nastupili posebni uslovi rada postrojenja, uključujući planirane ili neplanirane periode održavanja, na osnovu kojih je utvrđen period povrata;
- da li troškovi ulaganja iz preporuka premašuju propisane pragove;
- da li su tokom ili nakon relevantnog referentnog perioda sprovedene druge mjere koje su dovele do smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte jednakog smanjenju preporučenom u izvještaju o energetskom pregledu ili sertifikovanom sistemu upravljanja energijom za predmetno postrojenje.

Ako period povrata nije naveden u izvještaju o energetskom pregledu, sertifikovanom sistemu upravljanja energijom ili zvaničnoj izjavi energetskog revizora, verifikator provjerava valjanost informacija i pravilnost primjene metode za određivanje perioda povrata.

Za ocjenjivanje sprovođenja mjera iz stava 2 alineja 6, verifikator provjerava i potvrđuje da li je operator sproveo alternativne mjere i da li je njihovo sprovođenje završeno i da li je postignuto smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte jednako

smanjenju preporučenom u izvještaju o energetsom pregledu ili sertifikovanom sistemu upravljanja energijom za predmetno postrojenje.

Provjera ispunjenja ključnih etapa i ciljeva

Član 16

Za verifikaciju izvještaja o klimatskoj neutralnosti, verifikator provjerava da li su ključne etape i ciljevi utvrđeni planom ostvareni, pri čemu u obzir uzima:

- dokaze operatora o tome da li su mjere povezane sa ključnim etapama i ciljevima sprovedene i da li je njihova primjena završena;
- uticaj svih ažuriranja plana klimatske neutralnosti na ostvarenje ključnih etapa i ciljnih vrijednosti;
- da li su dokazi operatora o ostvarivanju ključnih etapa i ciljeva usklađeni sa planom klimatske neutralnosti;
- da li su za dokazivanje ostvarivanja ključnih etapa i ciljeva utvrđenih u planom korišćeni odgovarajući podaci;
- da li je proračun podataka na osnovu kojih se dokazuje da su ostvarene ključne etape i ciljne vrijednosti tačan i da li su ti podaci usklađeni sa drugim relevantnim podacima u verifikovanom izvještaju o emisijama, izvještaju o referentnim podacima i godišnjem izvještaju o nivou aktivnosti;
- da li ostvarene ciljne vrijednosti dokazuju smanjenje u skladu sa procijenjenim smanjenjem emisija gasova sa efektom staklene bašte opisanim u planu klimatske neutralnosti, i ako ne dokazuju, koje je obrazloženje za to.

Verifikacija metoda za nadoknadu nedostajućih podataka

Član 17

Ako se metode utvrđene u odobrenom planu praćenja koriste za dopunu podataka koji nedostaju, verifikator provjerava da li su primijenjene metode odgovarajuće za konkretnu situaciju i da li su pravilno primijenjene.

Ako je operator, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat od nadležnog tijela dobio odobrenje za primjenu drugih metoda, osim onih iz stava 1 ovog člana, verifikator provjerava da li su odobrene metode pravilno primijenjene i dokumentovane.

Ako operator, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ne može blagovremeno dobiti to odobrenje, verifikator provjerava da li pristup koji operator koristi za dopunu podataka koji nedostaju obezbjeđuje da emisije nijesu potcijenjene i da takav pristup ne dovodi do materijalnih grešaka.

Ako nedostaju podaci potrebni za proračun efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida, verifikator provjerava da li se nedostajući podaci mogu procijeniti korišćenjem NEATS sistema ili informacionog alata treće strane koji je odobrila Evropska komisija.

Ako se podaci koji nedostaju ne mogu procijeniti u skladu sa stavom 4 ovog člana, verifikator provjerava da li su alternativni podaci koje je odobrio organ uprave pravilno primijenjeni.

Ako operator vazduhoplova ne može blagovremeno dobiti odobrenje za alternativne podatke verifikator provjerava da li pristup koji operator koristi za nadoknadu podataka koji nedostaju obezbjeđuje da efekti vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida nijesu potcijenjeni i da taj pristup ne dovodi do materijalnih grešaka.

Verifikator provjerava efikasnost kontrolnih aktivnosti koje sprovodi operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat radi sprečavanja nedostatka podataka.

Ako je došlo do nedostatka podataka u izvještajima o referentnim podacima, izvještajima o podacima novog subjekta ili godišnjim izvještajima o nivou aktivnosti, verifikator provjerava da li su u planu metodologije praćenja utvrđene metode za rješavanje tog problema u skladu sa posebnim propisom i da li su te metode bile odgovarajuće za konkretnu situaciju i pravilno primijenjene.

Ako u planu metodologije praćenja nije utvrđena primjenljiva metoda za rješavanje problema nedostatka podataka, verifikator provjerava da li se pristup operatora za nadoknadu nepotpunih podataka zasniva na relevantnim dokazima i da li obezbjeđuje da podaci nijesu potcijenjeni ili precijenjeni.

Ako su podaci na osnovu kojih se dokazuje ostvarenje ključnih etapa ili ciljeva utvrđenih u planu klimatske neutralnosti nepotpuni, verifikator provjerava da li se pristup operatora za dopunu tih podataka zasniva na relevantnim dokazima i da li obezbjeđuje da podaci nijesu potcijenjeni ili precijenjeni.

Ocjena nesigurnosti

Član 18

Ako se od operatora zahtijeva da za podatke o aktivnosti i faktore proračuna dokaže usklađenost sa pragovima nesigurnosti, verifikator potvrđuje valjanost informacija korišćenih za proračun nivoa nesigurnosti utvrđenih u odobrenom planu praćenja.

Ako operator primjenjuje metodologiju praćenja koja se ne zasniva na nivoima procjene, verifikator provjerava sljedeće:

- da li je operator izvršio procjenu i kvantifikaciju nesigurnosti i dokazao usklađenost sa propisanim ukupnim pragom nesigurnosti za godišnji nivo emisija gasova sa efektom staklene bašte;
- valjanost informacija korišćenih za procjenu i kvantifikaciju nesigurnosti;
- da li je pristup korišćen za procjenu i kvantifikaciju nesigurnosti u skladu sa posebnim propisom;
- da li su dostavljeni dokazi o ispunjenju uslova za metodologiju praćenja.

Ako se od operatora zahtijeva da sprovede pojednostavljenu procjenu nesigurnosti, verifikator potvrđuje valjanost informacija korišćenih u toj procjeni.

Uzorkovanje

Član 19

Pri provjeri usklađenosti kontrolnih aktivnosti i postupaka ili pri sprovođenju analitičkih postupka i verifikaciji podataka, verifikator može primjenjivati metode uzorkovanja koje su specifične za postrojenje, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat, pod uslovom da je uzorkovanje opravdano na osnovu analize rizika.

Ako verifikator tokom uzorkovanja utvrdi neusaglašenost ili grešku, zahtijeva od operatora postrojenja, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta da objasni glavne uzroke te neusaglašenosti ili greške kako bi mogao da ocjeni uticaj te neusklađenosti na podatke navedene u izvještaju.

Na osnovu rezultata te ocjene, verifikator odlučuje da li su potrebne dodatne verifikacione aktivnosti, da li je potrebno povećati uzorak i koji dio skupa podataka treba da ispravi operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat.

Verifikator u internoj verifikacionoj dokumentaciji evidentira rezultate provjera iz čl. 13, 14 i 15 ovog pravilnika, uključujući detalje o dodatnim uzorcima.

Obilazak lokacije

Član 20

Verifikator tokom postupka verifikacije, jednom ili više puta, prema potrebi, posjećuje predmetnu lokaciju kako bi ocijenio rad mjernih uređaja i sistema za praćenje, obavio razgovore i sproveo aktivnosti navedene u ovom pravilniku, kao i da prikupi dovoljno informacija i dokaza na osnovu kojih može zaključiti da li izvještaj operatera postrojenja, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta sadrži materijalne greške.

Operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat obezbjeđuje verifikatoru pristup lokacijama.

Za verifikaciju izvještaja operatora o emisijama, verifikator posjećuje lokaciju postrojenja kako bi procijenio granice postrojenja, kao i potpunost tokova izvora i izvora emisija.

Za verifikaciju izvještaja operatera o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog subjekta ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti, verifikator posjećuje lokaciju postrojenja kako bi procijenio granice postrojenja i njegovih potpostrojenja, kao i potpunost tokova izvora, izvora emisija i tehničkih veza.

Za verifikaciju izvještaja operatera o emisijama, izvještaja o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog subjekta, godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti ili izvještaja o klimatskoj neutralnosti, verifikator na osnovu analize rizika odlučuje da li je potrebno obići dodatne lokacije, ako se relevantni dijelovi aktivnosti protoka podataka i kontrolnih aktivnosti obavljaju na drugim lokacijama, kao što su sjedište i drugi poslovni prostori koji nijesu na lokaciji postrojenja.

Za verifikaciju izvještaja regulisanog subjekta o emisijama verifikator ocjenjuje potpunost otpremljenih tokova goriva i količine puštenog goriva i na osnovu analize rizika odlučuje je li potrebno obići dodatna mjesta ako se relevantni dijelovi aktivnosti protoka podataka i kontrolnih aktivnosti sprovode na drugim mjestima, kao što su sjedište društva i ostale poslovne prostorije koje se ne nalaze na drugim lokacijama.

Ispravljanje grešaka, neusklađenosti i odstupanja od propisa

Član 21

Ako verifikator tokom verifikacije utvrdi greške, nesuklađenosti ili odstupanja od propisa, o tome blagovremeno obavještava operatera postrojenja, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat i zahtijeva odgovarajuće ispravke.

Operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ispravlja sve greške ili nesuklađenosti o kojima je obaviješten, a u slučaju odstupanja od propisa bez odlaganja obavještava organ uprave i ispravlja ta odstupanja.

Verifikator u internoj verifikacionoj dokumentaciji bilježi i označava kao ispravljene sve greške, nesuklađenosti i odstupanja koje je operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ispravio tokom verifikacije.

Ako operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ne ispravi greške ili nesuklađenosti o kojima ga je verifikator obavijestio prije izdavanja izvještaja o verifikaciji, verifikator zahtijeva da operator objasni glavne uzroke neusklađenosti ili grešaka kako bi mogao da ocijeni njihov uticaj na podatke navedene u izvještaju.

Verifikator utvrđuje da li neispravljene greške, pojedinačno ili zajedno sa drugim greškama, imaju materijalan uticaj na navedene podatke o ukupnim emisijama, efekte

vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljen-dioksida, podatke relevantne za dodjelu besplatnih emisijih kredita ili podatke relevantne za izvještavanje o klimatskoj neutralnosti.

Pri ocjenjivanju materijalnosti grešaka verifikator uzima u obzir veličinu i vrstu grešaka, kao i konkretne okolnosti pod kojima su nastale.

Verifikator ocjenjuje da li neispravljene nesuklađenosti, pojedinačno ili zajedno sa drugim nesuklađenostima, utiču na podatke navedene u izvještaju i da li one uzrokuju materijalne greške.

Ako operater postrojenja, operater vazduhoplova ili regulisani subjekat ne ispravi odstupanja od propisa kojima je uređeno izvještavanje prije izdavanja verifikacionog izvještaja, verifikator ocjenjuje da li ta neispravljena neusklađenost utiče na podatke navedene u izvještaju i da li uzrokuje materijalne greške.

Verifikator može smatrati greške materijalnim čak i ako su, pojedinačno ili zajedno, ispod nivoa materijalnosti iz člana 22 ovog pravilnika, ako je opravdano smatrati ih materijalnim zbog njihove veličine, vrste i konkretnih okolnosti pod kojima su nastale.

Nivo materijalnosti

Član 22

Za verifikaciju izvještaja o emisijama, nivo materijalnosti iznosi 5% ukupnih emisija prijavljenih u periodu izvještavanja koji podliježe verifikaciji, i to za:

- postrojenja kategorije A i postrojenja kategorije B;
- operatore vazduhoplova sa godišnjim emisijama fosilnog ugljendioksida jednakim ili manjim od 500 kilotona.
- regulisane subjekte s godišnjim emisijama povezanim s gorivima puštenim u potrošnju od najviše 500 000 tona ekvivalenta ugljendioksida;

Za verifikaciju izvještaja o emisijama, nivo materijalnosti iznosi 2% ukupnih emisija prijavljenih u periodu izvještavanja koji podliježe verifikaciji, i to za:

- postrojenja kategorije C;
- operatore vazduhoplova sa godišnjim emisijama fosilnog ugljendioksida većim od 500 kilotona.
- regulisane subjekte s godišnjim emisijama povezanim s gorivima puštenim u potrošnju većim od 500 000 tona ekvivalenta ugljendioksida;

Za verifikaciju izvještaja o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida, nivo materijalnosti iznosi 5% ukupne količine zbirnog ekvivalenta ugljendioksida.

Za verifikaciju izvještaja o referentnim podacima, izvještaja o podacima novog subjekta ili godišnjih izvještaja o nivou aktivnosti, nivo materijalnosti iznosi 5% ukupno prijavljene vrijednosti sljedećeg:

- ukupnih emisija postrojenja, ako se podaci odnose na emisije;
- zbira uvoza i proizvodnje neto mjerljive toplote (ako je primjenjivo), ako se podaci odnose na podatke o mjerljivoj toploti;
- zbira količine otpadnih gasova uvezenih i proizvedenih u postrojenju, ako je primjenjivo;
- nivoa aktivnosti svakog pojedinačnog potpostrojenja sa relevantnom referentnom vrijednošću proizvoda.

Za verifikaciju izvještaja o klimatskoj neutralnosti, nivo materijalnosti iznosi 5% za bilo koje od sljedećeg:

- ako se ostvarene ciljne vrijednosti odnose na apsolutne ciljne vrijednosti emisija — ukupnih emisija postrojenja za relevantno potpostrojenje;

- ako se ostvarene ciljne vrijednosti odnose na nivoe aktivnosti potpostrojenja sa referentnom vrijednošću proizvoda — nivoe intenziteta svakog relevantnog potpostrojenja izražene u tonama ekvivalenta ugljendioksida po relevantnoj jedinici proizvodnje;
- ako se ostvarene ciljne vrijednosti odnose na nivoe aktivnosti potpostrojenja sa referentnom vrijednošću toplote — nivoe intenziteta izražene u tonama ekvivalenta ugljendioksida po utrošenoj toploti izraženoj u TJ;
- ako se ostvarene ciljne vrijednosti odnose na nivoe aktivnosti potpostrojenja sa referentnom vrijednošću goriva — nivoe intenziteta izražene u tonama ekvivalenta ugljendioksida po potrošenom gorivu izraženom u TJ;
- ako se ostvarene ciljne vrijednosti odnose na nivoe aktivnosti potpostrojenja sa procesnim emisijama — nivoe intenziteta izražene u tonama ekvivalenta ugljendioksida po relevantnoj jedinici proizvodnje;
- posebne ciljne vrijednosti kojima se utvrđuje procenat referentne vrijednosti, ako se radi o ciljnim vrijednostima koje se odnose na referentnu vrijednost za svako relevantno potpostrojenje.

Zaključci verifikacije

Član 23

Po završetku verifikacije i razmatranju informacija dobijenih tokom verifikacije, verifikator:

- provjerava konačne podatke koje je dostavio operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat, uključujući podatke koji su izmijenjeni na osnovu informacija dobijenih tokom verifikacije;
- razmatra razloge koje je operater postrojenja, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat naveo za eventualne razlike između konačnih i ranije dostavljenih podataka;
- pregledava rezultate ocjenjivanja kako bi utvrdio da li je pravilno sproveden plan praćenja koji je odobrilo organ uprave ili, prema potrebi, plan metodologije praćenja, uključujući postupke opisane u tom planu;
- ocjenjuje da li je verifikacioni rizik na dovoljno niskom nivou da bi se obezbijedila razumna sigurnost;
- obezbjeđuje da su prikupljeni dokazi dovoljni za davanje verifikacionog mišljenja uz razumnu sigurnost da u izvještaju nema materijalnih grešaka;
- za verifikaciju izvještaja o klimatskoj neutralnosti, obezbjeđuje da su prikupljeni dokazi dovoljni za davanje verifikacionog mišljenja uz razumnu sigurnost da su ključne etape i ciljevi utvrđeni planom klimatske neutralnosti ostvareni;
- obezbjeđuje da je postupak verifikacije u potpunosti dokumentovan u internoj verifikacionoj dokumentaciji i da se u izvještaju o verifikaciji može dati konačna ocjena.

Nezavisna revizija

Član 24

Nezavisna revizija obuhvata cjelokupni postupak verifikacije opisan u ovom pravilniku i zabilježen u internoj verifikacionoj dokumentaciji.

Ako nakon obavljene nezavisne revizije nastanu okolnosti koje mogu dovesti do izmjena u izvještaju o verifikaciji, nezavisni revizor obavlja reviziju tih izmjena i dokaza o njima.

Verifikator ovlašćuje lice koje ovjerava izvještaj o verifikaciji na osnovu zaključaka nezavisnog revizora i dokaza sadržanih u internoj verifikacionoj dokumentaciji.

Interna verifikaciona dokumentacija

Član 25

Verifikator priprema i sastavlja internu verifikacionu dokumentaciju koja sadrži najmanje:

- rezultate sprovedenih verifikacionih aktivnosti;
- stratešku analizu, analizu rizika i plan verifikacije;
- za potrebe verifikovanja izvještaja operatora ili operatora vazduhoplova o emisijama, izvještaja operatora vazduhoplova o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama CO₂, izvještaja regulisanog subjekta, ili verifikovanja izvještaja operatora o referentnim podacima, godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti ili izvještaja o podacima novog učesnika, dovoljno informacija na kojima se zasniva verifikaciono mišljenje, uključujući obrazloženja za odluku o tome da li utvrđene greške imaju materijalan uticaj na podatke o emisijama, podatke o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama CO₂ navedene u izvještaju ili podatke relevantne za besplatnu dodjelu;
- za potrebe verifikovanja izvještaja o klimatskoj neutralnosti, dovoljno informacija na kojima se zasniva verifikaciono mišljenje, uključujući obrazloženja za prosudbe o tome da li su utvrđene greške materijalne i da li su ključne etape i ciljne vrijednosti utvrđene u planu klimatske neutralnosti ostvarene.

Interna verifikaciona dokumentacija iz stava 1 ovog člana izrađuje se tako da omoguće nezavisnom revizoru i nacionalnom akreditacionom tijelu da ocjene da li je verifikacija sprovedena u skladu sa zakonom.

Nakon ovjere verifikacionog izvještaja u skladu sa članom 24 stav 3 ovog pravilnika, verifikator u internu verifikacionu dokumentaciju uvrštava rezultate nezavisne revizije.

Verifikator, na zahtjev organa uprave, omogućava pristup internoj verifikacionoj dokumentaciji i drugim relevantnim informacijama kako bi organu uprave olakšao ocjenjivanje verifikacije.

Izvještaj o verifikaciji

Član 26

Sadržaj izvještaja o verifikaciji dat je u Prilogu 1 koji čini sastavni dio ovog Pravilnika.

Elektronski obrazac izvještaja o verifikaciji dostupan je na internet stranici organa uprave.

Izvještaj o klimatskoj neutralnosti verifikuje se kao zadovoljavajući ako su ključne etape i ciljevi ostvareni, u protivnom, u izvještaju o verifikaciji navodi se ocjena da ključne etape ili ciljevi nijesu ostvareni ili da je izvještaj operatera previše ograničen tako da verifikator nije mogao pribaviti dovoljno dokaza da izda mišljenje uz razumnu sigurnost da su ključne etape i ciljne vrijednosti ostvarene.

Ako je pored izvještaja o verifikaciji potrebno dostaviti i informacije o postupku verifikacije, i ako te informacije nijesu neophodne za razumijevanje verifikacionog mišljenja, operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat može, organu uprave

dostaviti te dodatne informacije odvojeno od izvještaja o verifikaciji najkasnije do 15. maja godine u kojoj dostavlja izvještaj o verifikaciji.

Ako operater postrojenja ili operator vazduhoplova stavi regulisanom subjektu na raspolaganje relevantne informacije o upotrebi goriva, dostavlja mu i opis neispravljenih grešaka i neusklađenosti, odstupanja od relevantnih propisa, potvrdu o provjeri usklađenosti isporučenih goriva sa odobrenim količinama i preporuke za poboljšanje iz izvještaja o verifikaciji.

Ograničenost opsega verifikacije

Član 27

Verifikator može zaključiti da je opseg verifikacije previše ograničen da bi pribavio dovoljno dokaza kako bi izdao verifikovano mišljenje uz razumnu sigurnost da izvještaj ne sadrži materijalne greške u bilo kojoj od sljedećih situacija:

- nedostaju podaci zbog kojih verifikator ne može prikupiti dokaze neophodne za smanjivanje verifikacijskog rizika do nivoa potrebnog za obezbjeđivanje razumne sigurnosti;
- organ uprave nije odobrio plan praćenja;
- plan praćenja, plan metodologije praćenja ili plan klimatske neutralnosti, nije dovoljno sveobuhvatan ili jasan za donošenje zaključaka o verifikaciji;
- operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat nije stavio na raspolaganje dovoljno informacija na osnovu kojih bi verifikator mogao da obavi verifikaciju;
- organ uprave nije odobrio plan metodologije praćenja;
- plan klimatske neutralnosti nije provjeren i nadležni organ nije utvrdio da je usklađen.

Ispravljanje preostalih nematerijalnih neusklađenosti

Član 28

Verifikator ocjenjuje da li je operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ispravio neusklađenosti navedene u izvještaju o verifikaciji koje se odnose na prethodni period praćenja.

Ako operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat nije ispravio te neusklađenosti, verifikator razmatra da li to povećava ili može povećati rizik od pojave grešaka.

Verifikator u verifikacionom izvještaju navodi da li je operater ili operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ispravio te neusklađenosti.

Za verifikaciju godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti verifikator procjenjuje da li je operater ispravio neusklađenosti navedene u verifikacionom izvještaju za odgovarajući izvještaj o referentnim podacima, izvještaj o podacima novog subjekta ili godišnji izvještaj o nivou aktivnosti iz prethodnog izvještajnog perioda.

Ako operater nije ispravio te neusklađenosti, verifikator razmatra da li se tim propustom povećava, ili bi se mogao povećati, rizik od pojave grešaka.

Verifikator u verifikacionom izvještaju navodi da li je operater ili operator vazduhoplova ispravio neusklađenosti.

Verifikator tokom verifikacije u internoj verifikacionoj dokumentaciji navodi detalje o tome kada i kako je operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat ispravio utvrđene neusklađenosti.

Poboljšanje procesa praćenja i izvještavanja

Član 29

Ako verifikator utvrdi da su potrebna poboljšanja u djelovanju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta on u izvještaj o verifikaciji unosi preporuke za poboljšanja sljedećih elemenata:

- procjena rizika;
- razvoj, dokumentovanje, sprovođenje i održavanje aktivnosti protoka podataka i kontrolnih aktivnosti, kao i ocjenjivanje sistema kontrole;
- razvoj, dokumentovanje, sprovođenje i održavanje postupaka za aktivnosti protoka podataka i kontrolne aktivnosti, kao i drugih propisanih postupaka;
- praćenje i izvještavanje o emisijama, uključujući i u odnosu na postizanje viših nivoa procjene, smanjenje rizika i povećanje efikasnosti praćenja i izvještavanja;
- praćenje i izvještavanje o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida;
- praćenje i izvještavanje o podacima za izvještaje o referentnim podacima, izvještaje o podacima novog subjekta i godišnje izvještaje o nivou aktivnosti, uključujući u odnosu na postizanje najvišeg nivoa tačnosti izvora podataka za prikupljanje referentnih podataka na nivou postrojenja, smanjenje rizika i povećanje efikasnosti praćenja i izvještavanja;
- prikupljanje i obrada podataka za izvještaje o klimatskoj neutralnosti, uključujući podatke koji se odnose na ključne etape i ciljeve i izvještavanje o njima.

Tokom verifikacije koja se sprovodi nakon godine u kojoj su u verifikacionom izvještaju date preporuke za poboljšanja, verifikator provjerava da li je i na koji način operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat sproveo te preporuke.

Ako se operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat nije pridržavao tih preporuka ili ih nije pravilno sproveo, verifikator ocjenjuje kakav uticaj to ima na rizik od grešaka i neusklađenosti.

Rješavanje nalaza o sprovođenju preporuka za energetske efikasnost **Član 30**

Ako su u izvještaju o verifikaciji navedene primjedbe i nalazi u vezi sa provjerom sprovođenja preporuka o energijskoj efikasnosti, verifikator iduće godine u okviru verifikacije godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti provjerava koje je mjere operator preduzeo na osnovu tih primjedbi i da li to utiče na njegovu tvrdnju da je izvršio sprovođenje svih preporuka, u pogledu utvrđivanja količine besplatnih emisijonih kredita.

Pojednostavljena verifikacija za stacionarna postrojenja i regulisane subjekte **Član 31**

Verifikator može, na osnovu rezultata analize rizika, zaključiti da može pristupiti svim relevantnim podacima na daljinu, kao i na osnovu ispunjenosti uslova za nesprovođenje obilaska lokacije, odlučiti da neće vršiti obilazak lokacije postrojenja ako to odobri organ uprave.

Verifikator o svojoj odluci da tokom verifikacije ne vrši obilazak lokacije bez odlaganja obavještava operatera, koji podnosi zahtjev za odobrenje takve odluke organu uprave.

Organ uprave odlučuje o zahtjevu operatera iz stava 2 ovog člana uzimajući u obzir sve sljedeće elemente:

- informacije o rezultatima analize rizika koje je dostavio verifikator;

- informaciju da se relevantnim podacima može pristupiti na daljinu;
- dokaze da se uslovi iz stava 5 ovog člana ne primjenjuju na postrojenje;
- dokaze da su ispunjeni uslovi za nesprovođenje obilaska lokacije.

Uslovi za nesprovođenje obilaska lokacije dati su u Prilogu 2 koji čini sastavni dio ovog pravilnika.

Odobrenje organa uprave nije potrebno za nesprovođenje obilaska lokacije postrojenja sa niskim emisijama.

Verifikator obavezno obavlja obilasku lokaciju u sljedećim situacijama:

- ako prvi put vrši verifikaciju izvještaja određenog operatera o emisijama ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti;
- za verifikaciju izvještaja operatora o emisijama, ako obilazak lokacije nije obavljen tokom dva perioda izvještavanja koja neposredno prethode tekućem periodu izvještavanja;
- za verifikaciju godišnjeg izvještaja operatora o nivou aktivnosti, ako obilazak lokacije nije obavljen tokom verifikacije godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti ili izvještaja o referentnim podacima u dva perioda izvještavanja o nivou aktivnosti koja neposredno prethode tekućem periodu izvještavanja o nivou aktivnosti;
- ako je tokom perioda izvještavanja bilo većih izmjena plana praćenja, uključujući značajne izmjene;
- ako je tokom perioda izvještavanja o nivou aktivnosti bilo većih promjena u postrojenju ili njegovim potpostrojenjima, zbog kojih su potrebne značajne izmjene plana za metodologiju praćenja, uključujući značajne promjene;
- ako se verifikuje izvještaj operatora o referentnim podacima, izvještaj o podacima novog subjekta ili izvještaj o klimatskoj neutralnosti.

Verifikator obavezno obilazi lokaciju regulisanog subjekta u slučajevima iz stava 6 alineja 1, 2 i 4.

Ako se promjene iz stava 6, alineja 4 i 5 ovog člana odnose samo na promjenu standardnih vrijednosti, obilazak lokacije nije obavezan.

Pojednostavljena verifikacija za operatore vazduhoplova

Član 32

Verifikator može odlučiti da ne vrši obilazak lokacije operatora vazduhoplova koji koristi pojednostavljene alate Eurokontrol-a ili druge relevantne organizacije radi utvrđivanja emisija ugljendioksida, ako na osnovu rezultata analize rizika zaključuje da svim relevantnim podacima može pristupiti na daljinu.

Ako operator vazduhoplova koristi pojednostavljene alate iz stava 1 ovog člana da bi utvrdio potrošnju goriva, i ako su podaci o emisijama ugljendioksida navedeni u izvještaju dobijeni uz pomoć tih alata bez ikakvog učešća operatora vazduhoplova, verifikator može, na osnovu analize rizika, odlučiti da ne sprovodi provjere podataka, primjene metodologije, aktivnosti protoka podataka i metoda za nadoknadu nedostajućih podataka.

Izvještaj operatora vazduhoplova o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksida smatra se verifikovanim ako je izvještaj popunjen podacima iz NEATS sistema ili pomoću odobrenog informatičkog alata treće strane, bez ikakvog učešća operatora vazduhoplova i bez ikakvih izmjena koje bi on unio, i ako je operator vazduhoplova mali zagađivač u skladu sa zakonom propisanim uslovima.

Ako je izvještaj o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani sa emisijama ugljendioksid operatora vazduhoplova koji nije obuhvaćen stavom 3 ovog člana

popunjen podacima iz NEATS-a ili odobrenog informacionog alata treće strane, bez ikakvog učešća operatora vazduhoplova i bez ikakvih izmjena koje bi on unio, taj izvještaj se smatra verifikovanim, ali verifikator koji sprovodi verifikaciju izvještaja o emisijama tog operatora vazduhoplova provjerava usklađenost informacija o letovima u izvještaju o emisijama sa informacijama o letovima u NEATS-u ili informacionom alatu treće strane, uzimajući u obzir letove koje je operator naveo u izvještaju.

Pojednostavljena verifikacija za regulisane subjekte

Član 33

Verifikator može odlučiti da neće obići lokacije regulisanih subjekata na osnovu sljedećih kriterijuma:

- rezultata analize rizika;
- potvrde da može pristupiti svim relevantnim podacima na daljinu;
- potvrde da su ispunjeni relevantni uslovi za nesprovođenje obilaska lokacije iz Priloga 2 ovog pravilnika;
- potvrdi da se obaveza obilaska lokacije ne primjenjuje na taj regulisani subjekat u skladu sa stavom 4 ovog člana.

Verifikator bez nepotrebnog odlaganja obavještava regulisani subjekat o svojoj odluci.

Regulisani subjekat organu uprave podnosi zahtjev za odobrenje odluke verifikatora o nesprovođenju obilaska lokacije koji sadrži najmanje informacije iz stava 1 ovog člana.

Odobrenje nadležnog organa nije potrebno za regulisane subjekte sa niskim emisijama.

Uzimajući u obzir informacije iz stava 1 ovog člana nadležni organ odlučuje o odobrenju odluke verifikatora o nesprovođenju obilaska lokacije.

Ako nadležni organ ne odgovori na zahtjev regulisanog subjekta u roku od dva mjeseca od prijema zahtjeva, smatra se da je odluka verifikatora odobrena.

Verifikator obavezno obavlja obilaske lokacija regulisanog subjekta u sljedećim slučajevima:

- ako prvi put vrši verifikaciju izvještaja određenog regulisanog subjekta;
- ako nije obišao lokaciju tokom dva izvještajna perioda koja neposredno prethode predmetnom izvještajnom periodu;
- ako je u predmetnom izvještajnom periodu došlo do većih izmjena plana praćenja, uključujući značajne izmjene.

Pojednostavljeni plan verifikacije

Član 34

Ako verifikator koristi pojednostavljeni verifikacioni plan, u internoj verifikacionoj dokumentaciji navodi obrazloženje za upotrebu takvog plana, uključujući i dokaze o ispunjenju uslova za korišćenje pojednostavljenog plana.

Virtuelni obilazak lokacije

Član 35

Izuzetno od člana 20 stav 1 ovog pravilnika, ako ozbiljne, vanredne i nepredvidive okolnosti van kontrole operatora, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta onemogućavaju verifikatoru fizički obilazak lokacije, i ako se nakon svih razumnih nastojanja te okolnosti ne mogu prevazići, verifikator se može odlučiti za virtuelni obilazak lokacije, ukoliko to odobri organ uprave.

Verifikator preduzima mjere za smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo kako bi sa razumnom sigurnošću mogao da garantuje da u izvještaju operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta nema materijalnih grešaka.

Fizički obilazak lokacije postrojenja, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta obavlja se bez nepotrebnog odlaganja.

Odluka o virtuelnom obilasku lokacije zasniva se na rezultatima analize rizika i zaključku da su ispunjeni uslovi za sprovođenje virtuelnog obilaska.

Verifikator o toj odluci bez odlaganja obavještava operatera, operatora vazduhoplova ili regulisani subjekat, koji organu uprave podnosi zahtjev za odobrenje odluke verifikatora o sprovođenju virtuelnog obilaska lokacije.

Zahtjev iz stava 5 ovog člana sadrži sljedeće elemente:

- dokaz da fizički obilazak lokacije nije moguće obaviti zbog ozbiljnih, vanrednih i nepredvidivih okolnosti van kontrole operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta;
- informacije o tome kako će se sprovesti virtuelni obilazak lokacije;
- informacije o rezultatima analize rizika koju je sproveo verifikator;
- dokaz o mjerama koje je verifikator preduzeo radi smanjenja verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo kako bi mogao da garantuje da u izvještaju koji je predmet verifikacije nema materijalnih grešaka.

Organ uprave odlučuje o odobrenju odluke verifikatora o virtuelnom obilasku lokacije na osnovu zahtjeva i uzimajući u obzir elemente iz stava 6 ovog člana.

Ako se veliki broj operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanih subjekata nađe u sličnim ozbiljnim, vanrednim i nepredvidivim okolnostima van njihove kontrole i ako su iz zakonski propisanih javnozdravstvenih razloga neophodne hitne mjere, organ uprave može odobriti verifikatorima da obavljaju virtuelne obilaske lokacija bez potrebe za pojedinačnim odobrenjem, pod uslovom da je utvrdio da postoje ozbiljne, vanredne i nepredvidive okolnosti van kontrole operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta i da su iz javnozdravstvenih razloga potrebne hitne mjere i da operateri, operatori vazduhoplova ili regulisani subjekti obavjeste organ uprave o odluci verifikatora da obavi virtuelni obilazak lokacije, uključujući u to obavještenje elemente navedene u stavu 6 ovog člana.

Organ uprave tokom ocjene izvještaja operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta preispituje informacije koje su dostavljene u vezi sa virtuelnim obilaskom i obavještava nacionalno akreditaciono tijelo o ishodu ocjene.

Izuzetno od stava 1 ovog člana verifikator može odlučiti da obavi virtuelni obilazak lokacije radi verifikacije izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama ili izvještaja operatora vazduhoplova o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida i u drugim slučajevima. Odluka verifikatora zasniva se na rezultatima analize rizika i potvrdi da može pristupiti svim relevantnim podacima na daljinu.

Verifikator bez odlaganja obavještava operatora vazduhoplova o odluci i preduzima mjere za smanjenje verifikacionog rizika na prihvatljiv nivo kako bi mogao s razumnom sigurnošću ocjeniti da u izvještaju operatora vazduhoplova nema materijalnih grešaka.

Virtuelni obilazak lokacije radi verifikacije izvještaja operatora vazduhoplova ne odobrava se u sljedećim slučajevima:

- ako verifikator prvi put verifikuje izvještaj određenog operatora vazduhoplova o emisijama ili o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama ugljendioksida;
- ako tokom dva prethodna izvještajna perioda nije obavljen fizički obilazak lokacije;
- ako je tokom predmetnog razdoblja izvještavanja došlo do značajnih izmjena plana praćenja, uključujući značajne izmjene;
- ako za prethodni izvještajni period stanje ispunjenja obaveza u Registru Unije nije označeno simbolom A.

Stav 13 alineja 4 ne primjenjuje se ako operator vazduhoplova ispunjava uslove za pojednostavljenu verifikaciju.

Prestanak važenja

Član 36

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu verifikacije izvještaja o emisijama gasova sa efektom staklene bašte ("Službeni list CG", broj 13/21).

Stupanje na snagu

Član 37

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

Broj:
Podgorica, _____ 2026. godine

Ministar,
Damjan Čulafić

SADRŽAJ IZVJEŠTAJA O VERIFIKACIJI

Izveštaj o verifikaciji sadrži sljedeće podatke:

- 1) naziv operatera postrojenja, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta čiji je izveštaj bio predmet verifikacije;
- 2) ciljeve verifikacije;
- 3) obim verifikacije;
- 4) upućivanje na izveštaj koji je bio predmet verifikacije;
- 5) kriterijume korišćene za verifikaciju, uključujući dozvolu (ako je primjenljivo), verziju odobrenog plana praćenja, plana metodologije praćenja ili plana klimatske neutralnosti, kao i važenje datog dokumenta;
- 6) ukupne emisije po djelatnosti i po postrojenju ili operatoru vazduhoplova (ako se odnosi na izveštaj o emisijama);
- 7) ukupne emisije povezane s gorivom puštenim u potrošnju po djelatnosti i po regulisanom subjektu;
- 8) količinu ukupnog CO₂(e) iz efekata vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama CO₂ po operatoru vazduhoplova (ako se odnosi na izveštaj o efektima vazduhoplovstva koji nijesu povezani s emisijama CO₂);
- 9) potvrdu da je sprovedena provjera potpunosti i tačnosti količine navedenog čistog alternativnog vazduhoplovnog goriva sa nultom stopom i količine čistog prihvatljivog vazduhoplovnog goriva po kategoriji goriva uključujući potvrdu, prema potrebi, da nijesu uočene nikakve nedosljednosti i da je srazmjerno pripisivanje goriva letovima pravilno primijenjeno (ako se odnosi na verifikaciju izveštaja operatora vazduhoplova o emisijama);
- 10) ukupne godišnje verifikovane podatke za svaku godinu referentnog perioda za svako potpostrojenje i godišnji nivo aktivnosti i emisije dodijeljene svakom potpostrojenju (ako se odnosi na verifikaciju izveštaja o referentnim podacima ili izveštaja o podacima novog subjekta);
- 11) ukupne godišnje verifikovane podatke za svaku godinu perioda izveštavanja o nivou aktivnosti za svako potpostrojenje u odnosu na njegov godišnji nivo aktivnosti, (ako se odnosi na verifikaciju godišnjeg izveštaja o nivou aktivnosti);
- 12) ciljeve i ključne etape ostvarene do kraja perioda izveštavanja o klimatskoj neutralnosti, (ako se odnosi na verifikaciju izveštaja o klimatskoj neutralnosti);
- 13) period izveštavanja, referentni period, period izveštavanja o nivou aktivnosti ili period izveštavanja o klimatskoj neutralnosti koji podliježe verifikaciji;
- 14) odgovornosti operatera, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta, organa uprave i verifikatora;
- 15) izjavu o verifikacionom mišljenju;
- 16) opis svih utvrđenih grešaka i neusklađenosti koje nijesu ispravljene prije izdavanja izveštaja o verifikaciji;
- 17) datume obilazaka lokacija i ko ih je obavio, uključujući datume virtuelnih obilazaka lokacija i, datume poslednjeg fizičkog obilaska lokacije;
- 18) informacije o tome da li je bilo odustajanja od obilazaka lokacija, kao i razloge za odustajanje od tih obilazaka;
- 19) informacije o tome da li je obavljen virtuelni obilazak lokacije, razloge za obavljanje virtuelnih obilazaka lokacija i, prema potrebi, datum odobrenja organa uprave;
- 20) svako odstupanje od relevantnih propisa koje je utvrđeno tokom verifikacije;

- 21) ako se od organa uprave ne može blagovremeno dobiti odobrenje za metodu korišćenu za nadoknadu nedostajućih podataka, potvrdu o tome da li je korišćena metoda konzervativna i da li uzrokuje materijalne greške;
- 22) ako je to slučaj, izjavu da metoda korišćena za nadoknadu nedostajućih podataka dovodi do materijalnih grešaka;
- 23) izjavu o tome da li metoda primijenjena za nadoknadu nedostajućih podataka na osnovu kojih se dokazuje ostvarenje ključnih etapa ili ciljeva klimatske neutralnosti dovodi do materijalnih grešaka;
- 24) ako operator vazduhoplova nije blagovremeno dobio odobrenje za alternativne podatke, izjavu o tome da li metoda primjenjena za nadoknadu nedostajućih podataka dovodi do materijalnih grešaka;
- 25) ako je verifikator uočio relevantne promjene relevantnih parametara ili promjene u energetske efikasnosti u izvještaju o nivou aktivnosti, opis tih promjena i primjedbe koje se na njih odnose;
- 26) ako je primjenljivo, potvrdu da je provjeren datum početka redovnog rada novog subjekta;
- 27) potvrdu da je verifikator provjerio sprovođenje preporuka o energetske efikasnosti i da je sprovođenje tih preporuka dovršeno, uključujući, prema potrebi, opis svih nalaza i primjedbi;
- 28) potvrdu da je verifikator obavio provjere iz člana 15 ovog pravilnika i potvrdu o tome primjenjuje li se jedan od navedenih uslova iz člana 15 stav 2 ovog pravilnika, uključujući, prema potrebi, opis svih nalaza i primjedbi;
- 29) potvrdu da je verifikator obavio provjere podataka i pravilne primjene metodologije i da korišćene količine goriva od određenog snabdjevača ne premašuju količine koje je operator ili operator vazduhoplova nabavio od tog snabdjevača, uzimajući u obzir količine na zalihama izračunate u skladu sa metodologijom iz odobrenog plana praćenja, uključujući opis svih drugih nalaza ili primjedbi;
- 30) ako je verifikator koji sprovodi verifikaciju izvještaja operatora vazduhoplova o emisijama obavio provjeru u skladu sa članom 33 ovog pravilnika, potvrdu da su podaci o letovima u NEATS-u ili informatičkom alatu treće strane usklađeni s podacima o letovima u izvještaju o emisijama, uzimajući u obzir letove za koje je obavezna predaja emisijama i letove koje je u izvještaju naveo operator vazduhoplova, uključujući, prema potrebi, opis svih nalaza i primjedbi u vezi s usklađenošću i potpunosti podataka o letovima;
- 31) ako je primjenljivo, preporuke za poboljšanje;
- 32) imena vodećeg auditora za sistem trgovine emisijama, nezavisnog revizora i, prema potrebi, auditora za sistem trgovine emisijama i tehničkog eksperta koji su učestvovali u verifikaciji izvještaja;
- 33) datum i potpis ovlaštene osobe u ime verifikatora, uključujući ime ovlaštene osobe.

Verifikator u verifikacionom izvještaju detaljno opisuje greške, neusklađenosti i odstupanja od relevantnih propisa kako bi operater, operator vazduhoplova ili regulisani subjekat i organ uprave mogli razumjeti sljedeće:

- a) veličinu i vrstu greške, neusklađenosti ili kršenja propisa;
- b) zašto greška ima ili nema materijalni uticaj;
- c) na koji se element izvještaja operatora, operatora vazduhoplova ili regulisanog subjekta odnosi greška, odnosno na koji se element plana praćenja, plana metodologije praćenja ili plana klimatske neutralnosti odnosi neusklađenost;
- d) na koji se relevantni propis i član odnosi odstupanje odnosno kršenje propisa.

USLOVI ZA NESPROVOĐENJE OBILASKA LOKACIJE

Uslovi za nesprovođenje obilaska lokacije su sljedeći:

1. Verifikacija izvještaja operatera o emisijama odnosi se na postrojenje kategorije A ili postrojenje kategorije B, pri čemu:
 - a) postrojenje ima samo jedan tok izvora a to je prirodni gas, ili jedan ili više *de minimis* tokova izvora koji zajedno ne prelaze prag za *de minimis* tokove izvora;
 - b) prirodni gas prati se fiskalnim mjerenjem koje podliježe odgovarajućem pravnom režimu za kontrolu fiskalnih mjera i ispunjava pragove nesigurnosti povezane s primjenljivim nivoom procjene;
 - c) za faktore proračuna za prirodni gas primjenjuju se standardne vrijednosti ili ih direktno određuje spoljni transporter gasa bez ikakve obrade od strane operatera, korišćenjem internet analizatora koji podliježu odgovarajućem pravnom režimu za kontrolu fiskalnih analizatora;
2. Verifikacija izvještaja operatera o emisijama odnosi se na postrojenje kategorije A ili postrojenje kategorije B, pri čemu:
 - a) postrojenje ima samo jedan tok izvora, a to je gorivo bez procesnih emisija koje može biti čvrsto gorivo koje direktno sagorijeva u postrojenju bez privremenog skladištenja ili tečno ili gasovito gorivo koje se može privremeno skladištiti;
 - b) podaci o aktivnostima koji se odnose na tok izvora prate se primjenom jedne od sljedećih metoda:
 - o metoda fiskalnog mjerenja koja podliježe odgovarajućem pravnom režimu za kontrolu fiskalnih mjera i koja ispunjava pragove nesigurnosti povezane s primjenljivim nivoom procjene;
 - o metoda koja se zasniva isključivo na podacima sa računa, uzimajući u obzir promjene zaliha, ako je relevantno;
 - c) primjenjuju se samo standardne vrijednosti za faktore proračuna;
 - d) organ uprave odobrio je postrojenju da koristi pojednostavljeni plan praćenja;
3. Na verifikaciju izvještaja operatera o emisijama postrojenja s niskim emisijama primjenjuje se tačka 2, podtačke a, b i c.
 - 3.a Verifikacija godišnjeg izvještaja operatera o nivou aktivnosti odnosi se na postrojenje iz tačaka 1, 2 ili 3, pri čemu:
 - a) to postrojenje nema drugih potpostrojenja osim onog na koje se primjenjuje referentna vrijednost za proizvod; i
 - b) podaci o proizvodnji relevantni za referentnu vrijednost za proizvod ocijenjeni su u okviru revizije za potrebe finansijskog računovodstva, o čemu operater dostavlja dokaz;
 - 3.b Verifikacija godišnjeg izvještaja operatera o nivou aktivnosti odnosi se na postrojenje iz tačaka 1, 2 ili 3, pri čemu:
 - (a) to postrojenje ima najviše dva potpostrojenja;

- (b) udio drugog potpostrojenja u ukupnoj konačnoj dodjeli emisijskih jedinica postrojenja manji je od 5%; i
- (c) verifikatoru je dostupno dovoljno podataka za procjenu podjele potpostrojenja ako je to relevantno;

3.c Verifikacija godišnjeg izvještaja operatera o nivou aktivnosti odnosi se na postrojenje iz tačaka 1, 2 ili 3, pri čemu:

- (a) postrojenje ima samo potpostrojenje s referentnom vrijednošću za toplotu ili potpostrojenje za centralno grijanje; i
- (b) verifikatoru je dostupno dovoljno podataka za procjenu podjele potpostrojenja ako je to relevantno;

4. Verifikacija izvještaja operatera o emisijama ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti odnosi se na postrojenje smješteno na lokaciji bez osoblja, pri čemu:

- (a) daljinski izmjereni podaci sa lokacije bez osoblja direktno se šalju na drugu lokaciju na kojoj se svi podaci obrađuju, njima upravlja i gdje se arhiviraju;
- (b) ista osoba odgovorna je za upravljanje svim podacima i njihovo evidentiranje za tu lokaciju;
- (c) mjerne instrumente je na lokaciji prethodno pregledao operater ili laboratorija, i iz potpisanog dokumenta ili fotografskog dokaza sa utisnutim datumom koji je dostavio operater vidljivo je da od tog pregleda u postrojenju nije bilo promjena u pogledu mjerenja niti u pogledu operativnih promjena;

5. Verifikacija izvještaja operatera o emisijama ili godišnjeg izvještaja o nivou aktivnosti odnosi se na postrojenje smješteno na udaljenoj ili nedostupnoj lokaciji, posebno postrojenje na moru, pri čemu:

- (a) postoji visok nivo centralizacije podataka prikupljenih na toj lokaciji, koji se direktno prenose na drugu lokaciju gdje se obrađuju, njima upravlja i gdje se čuvaju uz adekvatno obezbjeđenje kvaliteta;
- (b) mjerne instrumente je prethodno na lokaciji pregledao operater ili laboratorija i iz potpisanog dokumenta ili fotografskog dokaza sa utisnutim datumom koji je dostavio operater vidljivo je da od tog pregleda u postrojenju nije bilo promjena u pogledu mjerenja niti u pogledu operativnih promjena;

Tačka 2 može se primijeniti i ako, uz tok izvora iz tačke 2(a), postrojenje koristi jedan ili više *de minimis* tokova izvora koji zajedno ne prelaze prag za *de minimis* tokove izvora.

Tačka 3.a podtačka (b) mora se primijeniti ako je potpostrojenje s udjelom od 95% ili više u ukupnoj konačnoj dodjeli emisijskih jedinica postrojenja iz tačke 3.b podtačke (b) potpostrojenje na koje se primjenjuje referentna vrijednost za proizvod.

6. Verifikacija izvještaja regulisanog subjekta odnosi se na subjekat kategorije A, pri čemu:

- (a) svi tokovi goriva koje regulisani subjekt pušta u potrošnju su komercijalna standardna goriva ili goriva ekvivalentna komercijalnim standardnim gorivima;

- (b) primjenjuju se standardne vrijednosti za emisijski faktor i jedinični konverzijski faktor;
- (c) za udio biomase primjenjuje se standardna vrijednost ili, ako se primjenjuje sve od sljedećeg:
 - za utvrđivanje udjela biomase u toku goriva primjenjuje se nivo procjene 3b;
 - verifikatoru je omogućen pristup svim relevantnim zapisima iz dokumentacije o bilansu mase i dokazima o usklađenosti sa kriterijumima održivosti ili uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
 - regulisani subjekt verifikatoru omogućava pristup svim relevantnim članovima osoblja radi obavljanja razgovora;
- (d) za svaki tok goriva primjenjuje se faktor opsega 1 ili standardna vrijednost faktora opsega;

7. Verifikacija izvještaja regulisanog subjekta odnosi se na regulisani subjekt sa niskim emisijama.

8. Verifikacija izvještaja regulisanog subjekta odnosi se na subjekat kategorije A ili na subjekat kategorije B, pri čemu:

- (a) regulisani subjekat ima obavezu izvještavanja u skladu sa propisima o oporezivanju energenata i akcizama na osnovu metoda mjerenja koje se primjenjuju za potrebe tih propisa, ako te metode podliježu ovlašćenoj metrološkoj kontroli;
- (b) obuhvaćeni tokovi goriva odgovaraju energentima koji podliježu propisima o oporezivanju energenata i akcizama, na osnovu metoda mjerenja koje se primjenjuju za potrebe tih propisa, ako te metode podliježu ovlašćenoj metrološkoj kontroli;
- (c) primjenjuju se standardne vrijednosti za emisijski faktor i jedinični konverzijski faktor;
- (d) za udio biomase primjenjuje se standardna vrijednost ili, ako se primjenjuje, sve od sljedećeg:
 - za utvrđivanje udjela biomase u toku goriva primjenjuje se nivo 3b;
 - verifikatoru je omogućen pristup svim relevantnim zapisima iz dokumentacije o bilansu mase i dokazima o usklađenosti sa kriterijumima održivosti ili uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte;
 - regulisani subjekat verifikatoru omogućava pristup svim relevantnim članovima osoblja radi obavljanja razgovora;
 - za svaki tok goriva primjenjuje se faktor opsega 1 ili standardna vrijednost faktora opsega.

IZVJEŠTAJ O SPROVEDENOJ ANALIZI PROCJENE UTICAJA PROPISA

PREDLAGAČ	MINISTARSTVO EKOLOGIJE, ODRŽIVOG RAZVOJA I RAZVOJA SJEVERA
NAZIV PROPISA	Pravilnik o kriterijumima i načinu verifikovanja podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte

1. Definisanje problema

- Koje probleme treba da riješi predloženi akt?
- Koji su uzroci problema?
- Koje su posljedice problema?
- Koji su subjekti oštećeni, na koji način i u kojoj mjeri?
- Kako bi problem evoluirao bez promjene propisa ("status quo" opcija)?
- Predloženi pravilnik ima za cilj da riješi problem neujednačene i nepouz dane verifikacije podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte. U postojećem sistemu ne postoje jasno propisani kriterijumi, postupci i obrasci za verifikaciju, što dovodi do različitih praksi i neujednačenog kvaliteta podataka.
- Uzrok problema je nepostojanje podzakonskog akta koji precizno uređuje način verifikacije, obaveze verifikatora i subjekata, kao i sadržaj izvještaja i dokumentacije.
- Posljedice su povećan rizik od grešaka u izvještajima, otežano sprovođenje propisa i smanjena pouzdanost sistema praćenja, izvještavanja i verifikacije emisija.
- Oštećeni su nadležni organ i država zbog nepouz danih podataka, kao i operateri i verifikatori zbog nejasnih pravila i povećanog rizika od neusklađenosti.
- Bez donošenja pravilnika zadržale bi se postojeće neujednačene prakse i dodatno bi se umanjila pouzdanost nacionalnog MRVA sistema.

2. Ciljevi

- Koji ciljevi se postižu predloženim propisom?
- Navesti usklađenost ovih ciljeva sa postojećim strategijama ili programima Vlade, ako je primjenljivo.
- Cilj predloženog propisa je da obezbijedi tačnu, potpunu i pouzdanu verifikaciju podataka o emisijama gasova sa efektom staklene bašte i povezanih izvještaja, kroz uvođenje jedinstvenih kriterijuma, standardizovanih procedura i jasnih obaveza za verifikatore i subjekte.
- Ciljevi pravilnika su u potpunosti usklađeni sa Zakonom o klimatskim promjenama („Sl. list Crne Gore“, br. 149/2025) jer se njime razrađuju i sprovode zahtjevi u dijelu verifikacije emisija i akreditacije verifikatora.

3. Opcije

- Koje su moguće opcije za ispunjavanje ciljeva i rješavanje problema? (uvijek treba razmatrati "status quo" opciju i preporučljivo je uključiti i neregulatornu opciju, osim ako postoji obaveza donošenja predloženog propisa).
- Obrazložiti preferiranu opciju?
- Imajući u vidu da Zakon o klimatskim promjenama propisuje obavezu uređivanja uslova za verifikatore podzakonskim aktom, status quo i neregulatorni pristup ne bi omogućili sprovođenje zakonskih zahtjeva na propisan način.

- Preferirana opcija je donošenje pravilnika, jer je to zakonom predviđeni način za utvrđivanje jasnih i obavezujućih uslova za obavljanje verifikacije izvještaja o emisijama gasova sa efektom staklene bašte. Ovim pristupom obezbjeđuje se standardizovan, transparentan i kontrolisan rad verifikatora, u skladu sa Zakonom o klimatskim promjenama i zahtjevima sistema trgovine emisijama.

4. Analiza uticaja

- Na koga će i kako će najvjerovatnije uticati rješenja u propisu - nabrojati pozitivne i negativne uticaje, direktne i indirektne.
- Koje troškove će primjena propisa izazvati građanima i privredi (naročito malim i srednjim preduzećima)
- Da li pozitivne posljedice donošenja propisa opravdavaju troškove koje će on stvoriti,
- Da li se propisom podržava stvaranje novih privrednih subjekata na tržištu i tržišna konkurencija;
- Uključiti procjenu administrativnih opterećenja i biznis barijera.
- Primjena propisa najviše će uticati na ovlašćene verifikatore, privredne subjekte koji podnose izvještaje i nadležne institucije. Pozitivni uticaji uključuju jasnije obaveze, standardizovane postupke verifikacije, smanjenje rizika od grešaka i povećanu transparentnost i pouzdanost podataka. Negativni uticaji odnose se na dodatne administrativne obaveze i troškove prilagođavanja, posebno za mala i srednja preduzeća.
- Troškovi primjene obuhvataju prilagođavanje internih procedura, angažovanje verifikatora i prikupljanje podataka. Iako mogu predstavljati opterećenje za privredu, naročito za mala i srednja preduzeća, pozitivni efekti propisa opravdavaju troškove jer dugoročno obezbjeđuju pouzdane podatke, pravnu sigurnost i efikasnije sprovođenje klimatske politike.
- Propis podstiče razvoj tržišta verifikacionih usluga i jačanje konkurencije, jer stvara potrebu za angažovanjem ovlašćenih verifikatora. Administrativna opterećenja postoje, ali su ublažena standardizacijom procedura, što dugoročno smanjuje biznis barijere i rizik od neusklađenosti.

5. Procjena fiskalnog uticaja

- Da li je potrebno obezbjeđenje finansijskih sredstava iz budžeta Crne Gore za implementaciju propisa i u kom iznosu?
- Da li je obezbjeđenje finansijskih sredstava jednokratno, ili tokom određenog vremenskog perioda? Obrazložiti;
- Da li implementacijom propisa proizilaze međunarodne finansijske obaveze? Obrazložiti;
- Da li su neophodna finansijska sredstva obezbijeđena u budžetu za tekuću fiskalnu godinu, odnosno da li su planirana u budžetu za narednu fiskalnu godinu?;
- Da li je usvajanjem propisa predviđeno donošenje podzakonskih akata iz kojih će proistići finansijske obaveze?;
- Da li će se implementacijom propisa ostvariti prihod za budžet Crne Gore?;
- Obrazložiti metodologiju koja je korišćena prilikom obračuna finansijskih izdataka/prihoda;
- Da li su postojali problemi u preciznom obračunu finansijskih izdataka/prihoda? Obrazložiti;
- Da li su postojale sugestije Ministarstva finansija na nacrt/predlog propisa?;
- Da li su dobijene primjedbe implementirane u tekst propisa? Obrazložiti.

- Za implementaciju propisa nije potrebno dodatno obezbjeđivanje finansijskih sredstava iz budžeta Crne Gore. Troškove verifikacije snose operateri postrojenja, operatori vazduhoplova i regulisani subjekti, koji su u obavezi da angažuju i plate akreditovane verifikatore.
- Finansijske obaveze imaju kontinuirani karakter, s obzirom na to da se verifikacija sprovodi periodično (godišnje), u skladu sa obavezama izveštavanja. Implementacijom propisa ne nastaju međunarodne finansijske obaveze.
- Implementacijom ovog pravilnika ne proizilaze međunarodne finansijske obaveze.
- Za implementaciju pravilnika nijesu potrebna finansijska sredstva iz budžeta Crne Gore.
- Usvajanjem pravilnika ne predviđa se donošenje novih akata iz kojih će proistići finansijske obaveze.
- Implementacijom ovog pravilnika neće se ostvariti prihod za budžet Crne Gore.
- Ovim aktom neće se izazvati finansijski izdaci po budžet Crne Gore, pa shodno tome nije rađen obračun istih.
- Nisu postojale sugestije Ministarstva finansija.
- Nije bilo primjedbi.

6. Konsultacije zainteresovanih strana

- **Naznačiti da li je korišćena eksterna ekspertiza i ako da, kako;**
- **Naznačiti koje su grupe zainteresovanih strana konsultovane, u kojoj fazi RIA procesa i kako (javne ili ciljane konsultacije);**
- **Naznačiti glavne rezultate konsultacija, i koji su predlozi i sugestije zainteresovanih strana prihvaćeni odnosno nijesu prihvaćeni, Obrazložiti**
- Za pripremu pravilnika angažovan je eksterni konsultant kroz projekat "Policy and Legal Advice Centre (PLAC)" za Crnu Goru, koji je finansiran od strane EU.
- Konsultacije su sprovedene kroz rad angažovanog konsultanta koji je izradio nacrt pravilnika u saradnji sa nadležnim organom.

7. Monitoring i evaluacija

- **Koje su potencijalne prepreke za implementaciju propisa?**
- **Koje će mjere biti preduzete tokom primjene propisa da bi se ispunili ciljevi?**
- **Koji su glavni indikatori prema kojima će se mjeriti ispunjenje ciljeva?**
- **Ko će biti zadužen za sprovođenje monitoringa i evaluacije primjene propisa?**
- Potencijalne prepreke u primjeni pravilnika mogu se odnositi na ograničene kadrovske i tehničke kapacitete pojedinih verifikatora, potrebu za dodatnim vremenom za uspostavljanje propisanih procedura i sistema upravljanja, kao i na trajanje postupka akreditacije i početno upoznavanje svih učesnika sa novim obavezama.
- Tokom primjene pravilnika sprovodiće se nadzor nad radom verifikatora, provjera ispunjenosti propisanih uslova i kompetencija, kontinuirana komunikacija sa relevantnim subjektima, kao i praćenje dosljedne primjene propisanih postupaka, u cilju ostvarivanja ciljeva pravilnika.
- Ispunjenje ciljeva mjeriće se stepenom ispunjenosti propisanih uslova i kompetencija verifikatora, kvalitetom i pouzdanošću verifikovanih izvještaja, blagovremenom primjenom propisanih postupaka i smanjenjem nepravilnosti u procesu verifikacije.
- Za sprovođenje monitoringa i evaluacije evaluaciju primjene pravilnika zadužena je Agencija za zaštitu životne sredine.

Datum i mjesto

Podgorica, 27.01.2026. godine

MINISTAR
Damjan Čulafić